

II RIIGIKOGU

8. istungjärk.

Protokoll nr. 218 (1).

1925. a.

II Riigikogu koosolek 21. aprillil 1925. a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 83 Riigikogu liiget.

Walitsuse looishis: Riigiwanem **J. Jaakson**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, rahaminister **L. Sepp**, kohtuminister **R. Gabrel**, põllutöominister **A. Kerem**, siseminister **K. Einbund**, sõjaminister **J. Soots**, välisminister **K. R. Pusta**, teedeminister **K. Wirma**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, riigikassa juhataja **P. Opik**.

P ä e w a k o r d :

1. Wabariigi Walitsuse wastamine M. Martinson'i küsimise peale alawäärtusliku heinaseemne müümise kohta Wiljandi-maa IV ringkonna walitseja poolt.

2. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise peale aktsiisi peawalitsuses asetleidnud wäärnähtuste kohta.

3. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul A. Jõeäär'i, A. Kärner'i ja K. Tonkman'i arupärimise peale saarte ja mannermaa wahelise laewaühenduse korraldamise asjas.

4. Wabariigi Walitsuse wastamine L. Johanson'i, A. Jõeäär'i ja J. Woiman'i arupärimise peale riigi maaparandustöödel töölistele töötasu wäljamaksmata jätmise asjus.

5. Kaitseliidu heaks wõetawa maksu seaduse täiendamise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

6. Küütide määruse § 6 muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

7. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus — II lugemisel.

8. Riigimaade põlisele tarwitamisele ja omanduseks andmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

9. Maanteede seadus — omawalitsuse komisjoni ettepanek.

10. Soowiawaldused riigi 1925. aasta eelarwe puhul.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**, pärast abisekretäär **J. Holberg**.

Koosolek algab kell 5.25 min.

1. Päewakorra Juhataja **J. Tõntäiendamine. nisson**: Awan Riigikogu koosoleku ja sellega ühes II Riigikogu VIII istungjärgu. Päewakord on Riigikogu liikmetele kätte saadetud.

J. Woiman (sd.): Teen ettepaneku wõtta 9-aks päewakorra-punktiks hoolekandeseadus. Hoolekandeseadus tunnistati wanematekogu poolt rutuliseks seaduseks ja nähtawasti on tema mõnesuguse eksituse tagajärjel päewakorrast wälja jäänud.

W. Linnamägi (krst.): Teen ettepaneku wõtta 10-nes päewakorra-punkt pärast 4-at päewakorra-punkti ning 7 ja 8 päewakorra-punktide kohad ümber wahetada. Esimest põhjendaksin mina sellega, et neli esimest päewakorra-punkti on wanade asjade lõpetamine ja samuti soowiawaldused on wanad asjad, pärast aga tulewad uued seaduseelnõud.

O. Köster (as.): Teen ettepaneku päewakorra-punkt 10-nes wõtta 6-aks päewakorra-punktiks ja 6-es — 10-aks, nimelt sel põhjusel, et soowiawaldused riigi eelarwe juurde on järg riigi eelarwest, ja need tuleksid ettepoole nihutada ning wastu wõtta. Teiseks tuleks Wabariigi Walitsusel nende täitmisele asuda. Ühtlasi pooldan härra Linnamägi ettepanekut 7-es ja 8-as päewakorra-punktide kohad ümber wahetada.

Juhataja **J. Tõnisson**: Rkl. Woiman'i poolt on ettepanek tehtud 9-aks päewakorra-punktiks wõtta hoolekandeseadus. Härra Linnamägi ja härra Köster'i poolt on ettepanekud tehtud üksikute päewakorra-punktide ümberpaigutamise kohta. Hääletamisele tuleb rkl. Woiman'i ettepanek. (Hääletatakse.) Poolt on 27 häält, wastu —

24, seega on ettepanek vastu võetud. Hääletamisele tuleb rkl. Linnamägi ettepanek — võtta 10-nes päewakorra-punkt 4-aks. Selle kohta on aga rkl. Köster'i poolt ettepanek tehtud võtta 10-nes päewakorra-punkt 6-aks päewakorra-punktiks. Rkl. Linnamägi võtab oma ettepaneku tagasi ja ühineb rkl. Köster'i ettepanekuga, jääb järele rkl. Köster'i ettepanek — võtta päewakorra 10-es punkt, see on soowiawaldused, päewakorra 6-aks punktiks ja ümberpöörduvalt päewakorra 6-es punkt päewakorra 10-aks punktiks. (Hääletatakse.) Nähtawana murega on need ümberpaigutused vastu võetud. Hääletamisele tuleb rkl. Linnamägi ettepanek, võtta päewakorra 8-as punkt 7-aks päewakorra-punktiks ja 7-es päewakorra-punkt 8-aks. (Hääletatakse.) Nähtawana murega on ettepanek vastu võetud, — seega on päewakord kindlaks määratud.

2. Teadaandmine Sekretäär **T. Kalbus:** Riigikogu juhatusel on teatada, et Riigikogule on tulnud terwitustelegramm kaitseliidu poolt.

3. Teadaandmine Riigikogu juhatusel on antud antud seaduseel- ja järgmised seaduseel- nõude kohta. nõud komisjoni- desse:

1. Kohtupalati ja rahukogude kohtuistungite koosseisu muutmise seadus — üldkomisjon.

2. Seadus üksikute karistus- ja kohtupidamiseseaduse määruste muutmise kohta — üldkomisjon.

3. Komisjoni- ja wahetalituskontorite kautsjonimäärade seadus — üldkomisjon.

4. Noortemeeste sõjakooli kaswandikudeks wastuwõtmise seaduse muutmise seadus — riigikaitse komisjoni.

5. Õlle walmistamise ja müügi seaduse § 27 muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

6. Perekonnanime wõtmise seadus — üldkomisjon.

7. Loteriide seaduse täiendamise seadus — üldkomisjon.

4. Wabariigi Walitsuse wastamine M. Martinson'i küsimise peale alawäärtusliku heinaseemne müümise kohta Wiljandimaa IV ringkonna walitseja poolt.

met oksjoni teel pole müüdud. Omal ajal wõõrandatud ja kõlbmatuks tunnustatud heinaseeme on küll likwideerimisele määratud ja likwideerimise eel on täiesti awalikult teada antud seemne wäärtus. Seemne müük on kinnitatud tingimisega, kui seeme ära jahwatatakse, tähendab, et teda ei tarwitata seemnena. Niisuguse tingimisega ostjat ei leidunud ja sellepärast on seeme ära häwitatud.

5. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul iseseiswasotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise peale aktsiisi peawalitsuses asetleidnud wäärnähtuste kohta.

ulatada käsitama meie arupärimises asetleidnud küsimust üldulatuses, waid piirdus ainult arupärimise lõpus loetletud küsimiste surmamisega. Meetod — huwitaw ja inglispärane; kes saaks salata. Aga ma konstateerin otsekohe, et antud wastus meie rühma ei rahulda. Mitte sellepärast, nagu ei lepiks meie wastamiswiisiga — oh ei. Meie rühma ei rahulda wastuse sisu. Ma katsun à la Leo Sepp motiweerida, mispärast antud wastus meid ei rahulda.

Juhataja **J. Tõnisson:** Palun kõnelejat sõnu tarwitada, nagu seda siin meie kõnetool wäärib.

O. Gustawson (is.): Meie arupärimise esimene küsimine oli: mil põhjusel on aktsiisi peawalitsuses riigi kahjuks aeguda lastud terve rida asjaomaseid süüteoasju? Härra Sepp wastas: aegu-

Põllutöömister **A. Kerem:** Austatud Riigikogu liikmed! Härra rkl. Martinson küsib, kas on õige, et Wiljandi maakonna IV ringkonna walitseja hiljuti 70 puuda alawäärtuslikku ristikeina- ja timutiseem-

maha müüs. Seemet on küll likwideerimisele määratud ja likwideerimise eel on täiesti awalikult teada antud seemne wäärtus. Seemne müük on kinnitatud tingimisega, kui seeme ära jahwatatakse, tähendab, et teda ei tarwitata seemnena. Niisuguse tingimisega ostjat ei leidunud ja sellepärast on seeme ära häwitatud.

O. Gustawson (is.): Rahaminister härra Sepp, wastates meie arupärimise peale aktsiisi peawalitsuses asetleidnud wäärnähtuste kohta, katsus käia kindlal jalal selle kuldse tarkussõna järgi: „aeg on raha“. Sellest tema wastuse kuiw nappus, mis ei püüdnudki

misi ei ole olnud. Meie rühm on ja jääb enne kui pärast selle juurde, aegumisi on olnud. Kohus on lõpetama pidanud õige mitmed asjad, „silmas pidades, et asi peawalitsuses käiku andmata on seisnud“ wõi jälle „peawalitsuses asja otsustamisega wiiwitatud“ jne. Härra Sepp ei saa tõendada, et oleks kõigile asjadele antud kõik 7 päewa jooksul, nagu seda nõuab maksew aktsiisiseadus. Samuti ei tohiks härra rahaministril olla teadmata see üldine saamatus, millega aktsiisi peawalitsus kohtuasju harilikult algatab ja ajab. Härra Sepp'al on väga hästi teada, et aktsiisi peawalitsuses puudub wastawa juriidilise haridusega jõud. Sellest on tingitud ka kõik segadused ning seadustuskamatused trahwimääramistes. Meie arwamine siin on: tuleb maksuma panna parem kord, et vähemalt tulewikus ära hoida asjade aegumised ja muud arusaamatused.

Meie arupärimise teine küsimine lausub: kas ja millal kawatseb rahaminister lõpulikult selgitada lasta piirituspuudujäägid riigi wiinalaos Tallinnas ning algatada asjaomaste süüdlaste wastutuselewõtmist? Härra Sepp wastas: „üldise puudujäägi wastu ei saa midagi ära teha, sest piiritus aurab.“ Aga härra Sepp'ki mõõndab, et sellel paratamata pahel peawad olema oma piirid. Need piirid on tõmmatud endise weneaegse ja meilgi makswa aktsiisiseadusega. Härra rahaminister tunnustab oma wastuses isegi, et 1922. a. oli see auramisprotsent 0,86 0,5 wastu, mis oli lubatud weneaegse aktsiisiseadusega. Edasi ütleb härra Sepp, et 1923. aastal oli see kahju 0,11% wäiksem, seega siis 0,75%, — jällegi üle lubatud piiri. Käesolewa aasta wiimase rewisjoni järele on kadu leitud 0,59%, nii siis ikkagi rohkem, kui makswa seadusega lubatud. Ma rõhutan: härra rahaminister kinnitab tõsiasja, et piirituse äraauramise protsent on suurem, kui maksew aktsiisiseadus seda lubab. Härra rahaminister on weidi kurb selle üle, et „piiritus nüüd rohkem ära aurab“, ja konstateerib melankoolselt tõsiasja, et „Wabariigi Walitsus normaalse piiritusauramise wastu midagi ära teha ei saa“. Muidugi — normaalse piirituse auramise wastu tõesti midagi teha ei saa. Aga asetleidnud auramine pole enam normaalne, waid ebanormalne. See peaks olema täiesti arstitaw.

Nii siis — meie teise küsimise esimese osa peale on härra rahaminister teatud mõttes jaatawalt wastanud, lubamatult suured puudujäägid on selgitatud. Meie ootame härra rahaministrilt wastust teise küsimise teise osa peale: kas ja millal kawatseb rahaminister algatada asjaomaste süüdlaste wastutuselewõtmist? Meie rühm ei suuda uskuda, et härra rahaministri silmis need suured äraauramised on asjad, mille üle wõiks samuti lihtsalt wilistada, nagu seda siimaani aktsiisi peawalitsuse juhataja on teinud.

Wiinalaos ilmsikstulnud puudujääkide kohta on aktsiisi peawalitsuse juhatajale esitatud juurdlusmaterjaalid. Neis on peale muu osutatud, et puudujäägid on eestkätt tekkinud korratu arwepidamise ja omapärase arwete klappimise tagajärjel laduametnikkude poolt, ja ühe mõõduriista ebatäpse mõõtmise tõttu. Ma küsiksin weel kord, mis on nende juurdlusmaterjaalidega sündinud, kuhu nad on jäänud? Need juurdlusmaterjaalid magawad nähtawasti kalewi all. Kui need juurdlusmaterjaalid tahtakse kalewi alla jätta, siis tekib siin wastolu kriminaalseaduste teatud paragrahwidega, millistes on ette nähtud kindel kord, kuidas peab sarnasel juhtumisel talitama. Illustratsiooniks lubatagu mul weel kord rõhutada üht ainust fakti — piirituse rõhumisriista nr. 12 lugu. See riist mõõdeti 1922. aastal ametlikult teatud komisjoni poolt. Komisjon konstateeris, et see rõhumisriist on 342 pange suur. Pea aga tekkis põhjendatud kahtlus, kas selle rõhumisriista mahutawust ei ole näidatud vähemana, kui see tegelikult on. Kui ma ei eksi, siis wist 1924. aasta uue mõõtmise tagajärjel selgus, et selle riista maht on 13 pange ja 8 toobi wõrra suurem, kui komisjoni poolt 1922. a. konstateeritud. (W a h e l h ü ü d e d.) Jah muidugi — wahe pidi tekkima. Ja selle wahega ongi lugu nii, et filtratsiooni jaoskonnas piiritust tegelikult alati vähem näidata wõidi, kui seda seal oli. Lasti näiteks 35 pange piiritust filtratsiooni jaoskonnast wäljaandmise jaoskonda, siis saadi wäljaandmise jaoskonnas tegelikult 36 pange, märgiti aga siiski, et on saadud ja wälja antud 35 pange. Nii siis wõis 1 pang wahepeal ilusti ära aurata. Härra rahaministrilt wõib sellepärast õigusega küsida, kas see piirituse normaalauramine on, kui iga täis tsisterni pealt wõis ära aurata ter-

welt 13 pange 8 toopi piiritust. (O. Köster, as.: Kui suur on tsistern?) Ma juba ütlesin — 1922. aasta möötmise järgi 342 pange, aga teistkordse möötmise põhjal 13 pange 8 toopi suurem.

Kui sarnane suur piirituse auramine maad on wõinud leida nimetatud möötmiswahe tõttu eestkätt, siis tuleb siin päris tõsiselt küsida, kas on siin tegemist juhusliku weaga wõi sihiliku talitusega. Wiimase juhuse puhul näeb nuhtlusseadus ette õige karmi karistuse — kunni 5 aastat wangistust. See tähendab — juhtumisel, kui sarnane ebatäpne möötmine on sündinud sihilikult selleks, et teadupärast wale andmetega opereerida. Sellepärast arwame meie enne kui pärast, et ülemäära suure piirituskadu tekkimises üldse tsistern nr. 12 ebatäpses möötmisses eriti tuleb nõuda täielik selgus ja tarbekorral wõtta süüdlased kohtulikule wastutusele.

Meie arupärimise 3. punkt asetab küsimise, kas wastab tõele, et aktsiisi peawalitsuse juhataja härra Tomson on olnud ja on osatühisuse „Veritase“ aktsionäär. Härra Sepp eitab seda. Ta tõendab, et ta on toime pannud kõigepeenlikuma uurimise ning on leidnud, et kuuldusel puudub põhi. Härrad töösturid, nagu Torokoff ja Törnbaum, samuti teisedki on küll mitmel puhul awalikult seda konstateerinud kui tõsiasja. Meie arwame aga siiski, et siin on meil põhjust rohkem härra Sepp'a usaldada.

Meie arupärimise 4. küsimine lausub järgmiselt: „Mis mõtleb rahaminister üldse ette wõtta aktsiisi peawalitsuse asjaajamise terwendamiseks ja eelpoolloetletud wäärnähtuste ärahoidmiseks?“ Härra rahaminister leiab, et aktsiisi peawalitsuse asjaajamine sugugi halwem pole, kui teistes peawalitsustes, olgugi et härra rahaminister ei suuda salata, et aktsiisi peawalitsuse poolt on antud ringkirju, mida raske täita ja mida on tulnud pärastpoole tühistada. Muuseas ninetab tema ühte ringkirja, mis omal ajal, kui ma ei eksi, wist tänawu kewadel anti, ja milles nõuti, et likööride jne. saatekirjas wiinade sordid ja pudelite mahutus wiimase peensuseni märgitud peaks olema. Sellega asetati nii töösturid kui kauplejad seisukorda, kus nad tõesti ei teadnud, kuidas seda nõudmist täita. Ringkiri tuli tühistada, nii nagu härra rahaminister seda isegi tähendas.

Wõiksime mainida weel teisigi asju, mis näitawad, et aktsiisi peawalitsuse asjaajamine siiski mitte nii rahuldawas seisukorras ei ole, nagu härra rahaminister seda seletada püüab. Näiteks mis arwata sarnase ringkirja kohta, kus aktsiisi peawalitsuse juhataja ette kirjutab kõigile talle alluwatele ametnikkudele, et nemad peawad saatma temale igast wabariigi piirides ilmuwast ajalehest need eksemplaarid, milles aktsiisi peawalitsusest kõneldakse. Ma ei tea, missuguste koduste määruste wõi seaduste paragrahwide peale toetades sarnaseid ringkirju ametnikkudele anda ja nende täitmist nõuda wõib. Selge on aga see, — kat-sugu mõni ametnik eeskirja mitte täita, siis lendab ta kohe. Olgu weel paar asja nimetatud selle omapärase toimetamise iseloomustamiseks, mis aktsiisi peawalitsuses maad wõtnud. Aktsiisi peawalitsus on näiteks „Kuld Löwi“ pidajatele andnud wiinamüügi loa, siis selle ära wõtnud ja siis jälle uuesti lubanud. Samuti on talitatud Naaritsa trahteriga Nõmmel, kus ühele isikule wiina müümiseks luba oli antud, pärast ära wõetud ja siis jällegi uuesti antud, selle peale waatamata, et loa uuestiandmiseks mingit kaaluwat põhjust ei olnud. Samuti oleks juba aeg tõmmata kriips peale polituuri müügi määrustele, mis tänapäew päris tarbetuiks on muutunud. Polituuri õitseage on möödas. Temaga praegu kuritarwitusi absoluut ei ole. Selle peale waatamata nähakse aga aktsiisi peawalitsuses järelwalwega polituuri müügi suhtes lõpmata waewa, täidetakse paberid jne. Samuti jätab wäga palju soowida aktsiisi peawalitsuse wahekord ametnikkudega. Mitmeid ametnikke lastakse tihtipeale kuude, wahest isegi aastate kaupa asetäitjana teenida, — ainult selleks, et neile vähem palka maksta wõida. Meie arwame, et sarnane seisukord kõike muud kui normaalne on.

Üldse wõime meie kõigi meie poolt arupärimistes asetatud küsimiste suhtes konstateerida: härra rahaministri wastused ei rahulda meid. Eriti oleme meie weendunud selles, et Tallinna riigi wiinalaos ettetulnud piirituse puudujäägid on kuritahtlikult tekkinud, ja et asjaomased süüdlased tulewad wõtta wastutusele. Loomulikult lasub selle asja algatamine rahaministeeriumi peal. Sellepärast paneb meie rühm Riigikogule wastuwõtmiseks ette järgmise ülemineku-wormeli:

„Riigikogu, ära kuulates rahaministri wastuse iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise peale aktsiisi peawalitsuses asetleitud wäärnähtuste kohta, rõhutab tarwet luua kindlamat ja paremat korda aktsiisi peawalitsuse asjaajamises ja algatada riigi Tallinna wiinalao piirituspuudujääkides süüdiolewate isikute wastutusele wõtmist ning läheb päewakorras edasi“.

Rahaminister L. Sepp: Austatud Riigikogu liikmed! Minul on ainult seda juurde lisada, et minu teated puudujääkide kohta küllalt täpsed ei olnud. Nagu minule ette kant, ei ole puudujäägid üle weneaegsete normide mitte olnud. Mina ütlesin eelmisel korral normi, mis maksew oli piirituse alalhoidmise kohta ja ei wõtnud arwesse, et teistsugused normid on makswad piirituse ümberwalamise, lahjendamise ja pudelitesse täitmise juures. Kui neid normisid arwesse wõtame, siis ei ole andmeid selle kohta, et praegused puudujäägid suuremad oleksid weneaegsetest normidest. Igatahes ei ole minul mingisuguseid andmeid kohtulikule wastutusele wõtmiseks. (E. Weberman, rhwsw.: Kuidas mõõtudega on?) Mõõduwahede kohta ei ole minul mingisuguseid akte olemas ja kalewi alla ma igatahes midagi peitnud ei ole.

O. Gustawson (is.): Ma tahtsin waid konstateerida, et piiritus näib olewat sarnane asi, mis mitte ainult ise ära ei aura, waid mille kohta antud seletused samuti ära aurawad, kui nende andmisest weidi aega möödunud. Minule tundus üllatusena, et härra Sepp neid oma seletusi, mis ta käesolewa aasta jaanuarikuus andis, enam ei tunnusta. Siin seisame küsimuse ees; milliseid seletusi enam uskuda, kas esialgseid wõi neid, mis wahepeal lahjemaks auranud. Mul oli juhus juba arupärimise põhjendamisel konstateerida, et arwesse wõttes kõiki weneaegses seaduses ettenähtud auramiserinorme piirituse ümbertöötamise, ümberwalamise ja laos hoidmise puhul, need ometi katta ei suuda 1922. aastal Tallinna wiinalaos asetleitud kadu. See on suurem, kui kõik erinormid kokku lubawad. Sellepärast arwan, et minu poolt esitatud ülemineku-wormel täiesti põhjendatud on ja wastuwõetaw tõhiks

olla. Süüdlased tulewad wastutusele wõtta. Sest saadud kahjusummad ulatawad sajatuhandeteni.

K. Kornel (rhw.): Demokraatliku liidu nimel on minul au esitada järgmine ülemineku-wormel: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastuse arupärimise peale aktsiisi peawalitsuses asetleitud wäärnähtuste kohta, läheb päewakorras edasi“. (E. Weberman, rhwsw.: Kelle nimel see oli? — Millal see liidu koosolek oli?)

E. Weberman (rhwsw.): Nähtawasti on härra Kornel'i ettepanek wist tema poolt esitatud rühma poolt tehtud, sest demokraatliku liidu koosolekud on ainult siis makswad, kui kõik kolm rühma esitatud on. Meie rühm ei ole sellest mitte osa wõtnud.

Juhataja J. Tõnisson: Esitatud on kaks ülemineku-wormelit: rkl. Gustawson'i poolt motiweeritud ja rkl. Kornel'i poolt lihtülemineku-wormel. Kas soowitakse wormelite ettekandmist. (Wahel hüüe pahemalt poolt: Palume!) Rkl. Gustawson'i ülemineku-wormel kõlab järgmiselt: „Riigikogu, ära kuulates rahaministri wastuse iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise peale aktsiisi peawalitsuses asetleitud wäärnähtuste kohta, rõhutab tarwet luua kindlamat ja paremat korda aktsiisi peawalitsuse asjaajamises ja algatada riigi Tallinna wiinalao piirituspuudujääkides süüdiolewate isikute wastutuselewõtmist ning läheb päewakorras edasi.“

Rkl. Kornel'i poolt esitatud lihtülemineku-wormel: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastuse arupärimise peale aktsiisi peawalitsuses asetleitud wäärnähtuste kohta, läheb päewakorras edasi.“

Panen hääletamisele rkl. Gustawson'i poolt esitatud motiweeritud ülemineku-wormeli. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on motiweeritud ülemineku-wormel tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rkl. Kornel'i poolt esitatud lihtülemineku-wormeli. (Hääletatakse.) Nähtawa ena-

musega on lihtülemineku-wormel wastu wõetud.

6. Läbirääkimised
Wabariigi Walitsuse wastamise puhul A. Jõeäär'i, A. Kärner'i ja K. Tonkman'i arupärimise pealesaarte ja mannermaa wahelise laewaühenduse korraldamise asjas.

A. Kärner (sd.): Eelmisel arupärimise koosolekul sõna wõttes saarte ja mannermaa wahel laewaühenduse korraldamise asjus tõi rkl. Jõeäär näiteid selle kohta, missugune see ühendus seal on. Mina tahaksin täna selle küsimusega

ühenduses paar sõna öelda ja teedeministri tähelpanu juhtida Saaremaa sadamate seisukorra peale.

Juhataja **J. Tõnisson:** Rkl. Kärner, ma palun piirduda arupärimise ainega, meie ei wõi uusi punkte arutamisele wõtta.

A. Kärner (sd.): Ma pean siis loobuma oma esialgsest kawatsusest. Pean siiski tähendama, et laewaühendus nüüd saarte ja mannermaa wahel enam-wähem korraldatud on ja sellepärast panen ette järgmise ülemineku-wormeli: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletuse arupärimise peale saarte ja mannermaa wahelise laewaühenduse asjas, awaldab Riigikogu soowi, et Wabariigi Walitsus hoolitseks korraliku laewaühenduse alalhoidmise eest saarte ja mannermaa wahel ja läheb päewakorras edasi.“

See on seesama soowiawaldus, mis Riigikogu läinud aastal eelarwe arutamise puhul wastu wõttis.

H. Bauer (krst.): Panen ette selles küsimuses lihtülemineku-wormeli.

Juhataja **J. Tõnisson:** Esitatud on kaks ülemineku-wormelit. Rkl. Kärner'i poolt motiweeritud ülemineku-wormel ja rkl. Bauer'i poolt lihtülemineku-wormel. Asun motiweeritud ülemineku-wormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) See ülemineku-wormel on saanud poolt 24 häält, wastu 17 häält, seega on motiweeritud ülemineku-wormel wastu wõetud. Sellega langeb ära tarwidus lihtülemineku-wormelit hääletamisele panna.

7. Wabariigi Walitsuse wastamine L. Johanson'i, A. Jõeäär'i ja J. Woiman'i arupärimise peale riigi maaparandustöödel tööliste töötasu wäljamaksmata jätmise asjus.

Põllutööminister A. Kerem: Austatud Riigikogu liikmed! Esitatud arupärimise puhul on mul au Wabariigi Walitsuse nimel järgmist ette kanda. Kuue kraawi kaewamise tööd Patsusoodes said põllutööministeeriumi poolt

wälja pakutud 1924. a. aprillikuul. Pakkumised olid nii wälja kuulutatud, et võimalik oli ettewõtjatel oma peale wõtta kas iga üksiku kraawi kaewamist, wõi kõik korraga. Oli arwata, et siis pakkumistest tööliste wõi nende artellid osa wõtaksid ja ministeeriumilt otsekohe töötasu saaksid.

Pakkumistele ilmusid ainult elukutse- lised ettewõtjad ja nendest sai Adt-Ör- tenthal, kui kõige vähem pakkuja töö oma kätte 3 miljoni marga eest. Töö edenes 1924. a. suwel eeskujulikult ja kõik eeldused olid olemas, et see ka õigeks ajaks saab lõpetatud. Töö juures käisid ministeeriumi esitajad iga 2—3 nädala tagant ja neile töötasu mittemaksmise kohta kaebusi ei olnud. Samuti pole ka põllutööministeeriumis mingisuguseid kirjalikke ega suusõnalisi kaebusi töötasu mittemaksmise kohta saadud. Töölepingu põhjal oli ettewõtjal õigus 8 korda töötasu osalist wäljamaksmist nõuda ja 10% üldisest töötasust oli õigus temal raha awansina saada — missugust õigust ette- wõtja ei kasutanud. Oktoobri lõpul 1924. a. teatasid ettewõtjad, et töö wal- mis ja palusid lõpulikku wastuwõtmist. Wastuwõtmiseks määratud komisjon leidis, et kraawide juures tulewad ette mõnesugused puudused, mille kõrwal- damine makswate töönormide järele mak- sab umbes 130.000 marka. Lõpuliku was- tuwõtmise ajaks oli töötasu ettewõtjatel saamata 328.000 marka. Lõpuliku was- tuwõtmise ajal teatasid tööliste esitajad, et neil ettewõtjalt suurem summa töötasu saamata. Põllutööministeeriumil töölis- tega mingisuguseid wahekordi pole ja raha wõis ainult ettewõtjale wõi tema wolinikule wälja antud saada. Nii sai Haapsalu töökaitse kommissar, kui ette- wõtjate täisõiguslik wolinik, Patsu kraawi tööde arwel 26. nowembril 1924. aastal 100.000 marka.

Töö korraliku läbiwiimise kindlustuseks oli ettewõtjal põllutööministeeriumile antud Tallinna krediitpanga garantii 300.000 marga peale. Seaduse järele tuleb tagatist wabastada sel mõõdul, kuidas tööd läbi wiidud on. Panga garantiid ei saa mitte kasutada ettewõtja wõlgade tasumiseks kolmandatele isikutele, waid selle arwel tulewad tööd lõpetada, kui ettewõtja nad täitmata jätab ja sissejäänud töötasu ei jätku. Patsu kraawide ettewõtjatele sai panga garantii wabastatud detsembris 1924. a. Enne kui garantii wälja anti, pöörati weel juriidilise büroo poole küsimusega asja seaduspärasuse kohta, sealt saadi wastus, et ettewõtja nõudmine on seaduspärane ja panga garantii asemele on jäetud sularahas 100.000 marka saamatajäänud töötasu. Üldiselt wõib öelda, et wormaalselt maaparanduse büroo siin täiesti seaduspäraselt on toimetanud. Ka sisuliselt paistab, et siin teisiti toimetamise juures tööliste huwisid mitte paremini ei oleks suudetud kindlustada. Ka praegu on ettewõtjal teatud summad weel saamata, kuid nende summade arwel tulewad esimeses jones täita puuduwad tööd, ja ülejääk nendest summadest wõiks minna töölistele wäljamaksmiseks. (W a h e l h ü ü e: K u i s u u r ü l e j ä ä k o n ?) Praegu on kogu ülejääk 230.000 marka ümmarguselt.

Nii wõiks asuda lõpuküsimiste wastamisele.

1) Mis põhjustel maksis põllutööministeerium ettewõtjale kautsjoni wälja? — Öieti selle kohta wõisin juba ette kanda, et kautsjonist kui niisugusest puhtas wõi sularahas juttu ei olnud, waid siin oli teatud kindla sihiga wälja antud panga garantii töö läbiwiimise kindlustamiseks, ja see wabastati detsembri algul ettekanatud põhjustel.

2) Kas wõeti wiimased tööd wastu aktide järgi, wõi makseti raha wälja enne akti kokkuseadmist? — Töötasu on ainult walmistöö eest wälja makstud. (L. J o h a n s o n, s d.: K a s s e l l e k o h t a k a a k t o n k o k k u s e a t u d ?) Minule teatas sama küsimuse peale maaparanduse büroo juhataja, et ka wiimase töö jaoks akt on kokku seatud. Wäljamaksmisi on öieti vähemal määral toimetatud, kui tööd walmis oli. Eriti andis see ka wõimaluse panga garantiid wabaks anda ja saamataolewate summade arwel wastawat kindlustust riigi tööde korralikuks täitmiseks jätta.

3) Kas on Anatoli Adt'ile mõne ametkonna poolt antud tunnistus, et tema wäljamaale sõiduks takistusi ei ole? — Põllutööministeeriumi poolt antakse ettewõtjatele tunnistus wälja, et nad wastawa ametasutuse ettewõtjad on. Mul ei ole küll andmeid, et Anatoli Adt'i wäljasõit oleks, seadusewastaselst sündinud, waid nähtawasti on wäljasõidu juures kõik seaduslikud dokumendid saadud.

4) Kas ja missugusel teel tahab Wabariigi Walitsus riiklikkudel maaparandustöödel töötasut ilmajäänud töölisi rahuldada? — Käesolewal juhtumisel oleks just need ülejäägid, mis tööde lõpulewiimise juures järele jääwad.

5) Missuguseid tagatise kawatseb Wabariigi Walitsus selleks nõuda, et edaspidi sarnased wäärnähtused enam ei korduks? — Tagatised on sarnased, mille teostamisele walitsus waremalt on asunud, et kaewamistööd wõimalikult wälja anda tööliste artellidele. Selleks on ka artellidele eriti soodustusi tehtud, nende käest ei ole tagatise nõutud tööde korralikuks läbiwiimiseks, waid neile on wõimaldatud tööd saada, kui wastaw artell sarnase soowiga tuleb. Wabariigi Walitsusel on kawatus kõigile ametkondadele kohuseks teha, et töölepingutesse sisse wõetaks wastaw punkt, mille järele järjekorralisi maksusid mitte enne ette ei wõeta, kui selge ei ole, et töölisel oma tasu on kätte saanud.

Juhataja **J. Tõnisson**: Palun arupärijaid teatada, kas nad antud wastusega rahul on.

L. Johanson (s d.): Ei ole rahuldatud ja teen ettepaneku läbirääkimisi kohe awada.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Häälletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

L. Johanson (s d.): Austatud Riigikogu liikmed! Oli põhjust oodata, et Wabariigi Walitsus teistsuguse wastusega esineb, wastusega, kus tema ütleb, et kohalikkude elanikkude kui ka tööliste huwid leiawad kaitsmist, ja töölistele kui ka kohalikkudele elanikkudele tasumatajäänud tarbe- ja toiduainete hind wälja maksetakse. Kuid Wabariigi Walitsus on siiski tarwilikuks pidanud teistsuguse wastusega esineda, kus tema katsub näidata wormilise külje peale ja öelda, et

siin ei ole mitte tegemist põllutööministeeriumi süüga ja põllutööministeerium ei ole mitte wastutaw selle kurwa nähtuse juures. Kuid põllutööministril ei ole mitte korda läinud siiski seda kurba nähtust ümber lükata ja tõsiasju eitada. Need tõsiasjad on järgmised:

Riigieelarwes oli riiklikkudeks maa-parandustöödeks ette nähtud 32 miljonit marka ja selles summas on ka tööpalk. Põllutööministeeriumi ülesanne oli seda summat otstarbekohaselt kasutada, nii et tööd saaksid tehtud ja töötajad tasutud. Kuid kahjuks on põllutööministeerium teisiti talitanud. Oma töid välja andes, on tema võimaldanud oma korraldustega terve rea kuritarwitusi nii Saaremaal, Pärnumaal kui ka kõneallosel Läänemaal. Ta pole mitte sellest hoolinud, et töötajad olid Eesti kodanikud, kellel õigus oli oma töö eest tasu saada neist summadest, mis Riigikogu poolt selleks määratud. Oma puudulikkude korraldustega ja ettevaatamatusega on põllutööministeerium võimalikuks teinud selle kurwa nähtuse, et töölised oma töö eest, mis juba ammu tehtud, ei ole oma töötasu 542.467 marga suuruses kätte saanud. See on suur summa, kui arwesse wõtame, et 175 margaga päewas tööd tehti mullas, poris ja wees, iga ilmaga. Töötajad olid kõigewaesemad inimesed, kõigewaesemad töölised. Kui neile tähtaeg kindlaks määrati, siis teadsid nad, et raha ikkagi kätte saab, sest see oli riigi töö. 4—6 nädalat lootsid nad, et riigiwalitsus neile töötasu ära maksab, nad ei uskunud, et Eestis walitsus töötasu riigi töödel maksmata jätab, nad uskusid, et riigiwalitsus ei wõi talitada kui wastutusega ja omakasupüüdlik ettevõtja. Riigi käes on õiguse mõistmine ja õigusliku korra kaitsmine, riigi käes on ka oma kodanikkude huwide eest seismine. Riik ei wõi lubada seda ülekohut, et töölised

delt elanikkudelt nii palju raha ja tulu ära wõtta. Kogusummas on jäänud kodanikkudele tasumata selles waeses maakohas 843.684 marka, kui maha arwata see, mis hiljem välja makseti. Asjata on tulla ja öelda: Nende tööde ettevõtjad olid inseneer Adt ja Örtenthal. Nemad olid ainult hankijad. Kui waadata tööstusseadusi, siis näeme neis põhimõtet, et tööomanik on wastutaw ka neil juhusel, kui töö on välja antud hankijate kätte. Sellest räägib ka tööstusseaduse § 320. Seal on isegi läbi wiidud põhimõte, et haigekassa maksusid tasub ettevõtte omanik. Samasugune kord on maksew ka õnnetuskinnitusseaduses. Kui eraetevõttes on sarnased põhimõtted tunnustamist leidnud, siis on ka loomulik, et riiklikus töös teisiti talitada ei tohiks. Riik, kes tööd välja annab, peab ette nägema, et tema kodanikkude huwid kaitstud oleksid. Kuid siin ei ole seda tehtud, see on lohakuks, mis on võimaldanud kodanikkude usalduse õhnestamist riigiwõimu vastu, on võimaldanud riigiwõimu autoriteedi allakiskumist. Kes on siin wastutaw tööliste ees? Kui asja sisuliselt wõtta, siis muidugi põllutööministeerium, katsugu härra põllutööminister asuda ükskõik, missuguste wormiliste ettekäänete taha. Nii saawad sellest ka töölised aru, kui nad ütlewad: „Meie ruttasime nende tööde juures. Tähtaeg lõppes 15. nowembril, sellepärast töötasime kõigeraskemate tingimiste juures. Ja tingimised nowembrikuul on rasked, kõik kohad olid wett täis, ja meil ei olnud kahtlust, et niisuguse raske töö eest tasu ei makseta“. Töölistel on õigus, neil polnud põhjust kahtlemiseks, neil oli usku riigiwõimusse, kes ka tööliste peab õigust tegema. See oli loomulik kodanikutunne, mis sundis töölisi hulk aega töötasu ootama. Kuid nüüd on neid petetud ja peab ütleva, kõigehäbema

jalt on tulnud Läänemaale riigi maaparandustöödele, suuremalt jaolt perekonda ilma rahata koju jättes ja ise ka ilma kopikata ära minnes. Nagu töölised ütlevad, olewat nemad juba kohapeal töötasu ligi 2 nädalat oodanud. Kuulge, kaks nädalat püsisid need inimesed kohal ja ootasid riigilt raha, sest nad ei tahtnud ilma rahata perekonna juurde tagasi minna, ilma rahata ja ilma leiwata, neil tulid isegi wiimased jalanõud söögi eest ära anda. Kas härra põllutööminister oma tehnika bürooga kujutab enesele ette nende inimeste seisukorda, kas mõtleb tema selle peale? Walitsemine peab olema ettenägemine. Välja andes üle 30 miljoni marga krediiti tuli ette näha, et inimestele, kellele see krediit oli määratud, ta välja oleks maksetud. Seda ette näha oli walitsuse, oli põllutööministri ja tema ametkonna ülesanne. Nii tuli neil inimestel, kel nii palju raha saamata, suures raskuses üle elada pikk tali. Arupärimisele wastamisega wiivitati wiimase võimaluseni, mida kodukord lubab. 25. nowembril 1924. a. käisid töölised põllutöö- ja töö-hoolekandeministeriumis oma häda kaebamas, kuid hankijatele makseti kautsjon välja pärast 1. detsembril nagu härra põllutööminister isegi tähendas, kuid kas hoolitseti töölise eest? (W a h e l h ü ü e p õ l l u t ö ö m i n i s t e r A. K e r e m ' i p o o l t.) Teie ei oleks tohtinud seda kautsjoni välja maksta, sest teil olid teada juhtumised Saaremaal ja ka mujal, kus sarnased nähtused ette tulnud, ja nüüd ärgu tuldagu kõnelema asja wormilisest küljest. Asi on sisuliselt väga

oma raha tehtud töö eest kätte saama. See on, mida meie tunnistama peame. Isegi sõjakahjud tasutakse meil, ei tohi siis ometi töölised ilma tasuta jääda riigi töö eest, ega ka kohalikud elanikud neile tööliste antud ainete eest, ja seda pealegi rahuajal. Wastutaw on siin riik, kui tööde omanik, oma asutuse, see tähendab põllutööministeriumi läbi. Tema peab ka teed leidma, et kodanikud oma teenitud tasu kätte saaksid. Muidu on see riiklik skandaal. See raha tuleb välja maksta, wõetagu seda kust tahes. Kui seda ei jätku maaparanduse töödeks määratud summadest, siis wõetagu riikliku propaganda summadest, hoolekandessummadest, mis tuleõnnetuse wõi weeuputuse wõi mõne muu loodusliku õnnetuse puhuks on ette nähtud, wõi nõutagu Riigikogult selleks erilist krediiti. Sarnane seisukord aga häwitab kodanikutunnet, sellepärast peawad töölised, kes Jõgisool senniajani asjata tasu ootawad, samuti ka kohalikud maaelanikud oma toiduainete ja tarbematerjalide eest wastawat tasu saama. Seda nõuab riigiasutuse autoriteedi alalhoidmine ja riigiwõimu presitiish, seda nõuab ka õiglus ja kui tahtakse, ausus. Riigiwõim ei wõi sarnast kisendawat ülekohut oma kodanikude wastu lubada, ja ma arwan, et walitsusel ei wõiks midagi olla selle wastu, kui see küsimus õiglaselt likwideeritaks. Sellepärast teen ma ettepaneku: „Riigikogu awaldab soowi, et põllutööministerium võimalusi leiaks riigi maaparandustöödel tehtud tööde eest tööliste senni maksmata jäänud töötasu väljamaksmiseks, niisama ka kohalikkudele elanikkudele nendele ka äsja wõetud üldanite ja tarbeasjade hinna tasumiseks, selleks tarwilikul korral Riigikogu kaudu krediiti nõudes, — ja läheb päewakorras edasi“.

Põllutööminister A. Kerem: Riigikogu liige härra Johanson tõi siin küll ette, et riigiwõimu autoriteet kannatab selle all, kui nüüd riik välja ei maksa nendele tööliste nende töötasu, aga eriti — mis minule silma paistis — ka neid wõlgu, mis üks wõi teine ette wõtja maad mööda ringi sõites ühes wõi teises kohas teinud. Kui nüüd riik tõesti sarnasele seisukohale peaks asuma, et tema hakkab wastutama iga ette wõtja wõlgade eest, siis ei kujuta mina küll ette, kui suureks sarnased summad wõiksid kujuneda. (J. Piiskar, is.: Riik ei

peaks niisugustele ettevõtjatele tööd andma.) Siin on ka teine külg. Nimelt kui riigil mõnda tööd tuleb ilma vähempakkumiseta toimetada, siis on meil harilikult seisukohal asutud, et seda teha ei tohi, vaid tuleb tööd alati vähempakkumisel välja kuulutada, kes siis penni alla pakub, sellele antakse ka töö välja, sest muidu saab ju riik kahju. Aga asjal on ikka oma kaks külge. Kui seda seisukohta toetatakse, et tööd mitte igale ettevõtjale välja ei antaks, siis peab riigiwõimule lahtised käed jätma otsustamiseks, kellele tööd välja anda, nii et seda mitte ei peaks andma sellele, kes wiimase vähema hinna on pakkunud. (J. Piiskar, is.: Aga kas harilikult siis antakse kõige odavamale? — Ei.) Jah, minule paistab, et seda ülemineku-wormelit walitsusel väga raske täita oleks ja eriti just tema teise poole mõttes. Mis puutub esimesesse poolesse tähendatud ülemineku-wormelis, siis wõisin siin ka juba ette kanda, et walitsus saab wastawad sammud astuma, et tulewikus kõigis sarnastes hangelepingutes sisse wõetaks punkt, et ettevõtjatele järjekorralisi töötasusid mitte enne välja ei makseta, kui selge on, et tööliste palgad tasutud on. Waewalt saaks aga walitsus sisse wõtta sarnast punkti, et riigiasutus wastutaw oleks selle eest, et ettevõtja kõik omad kõrwalised wõlad nüüd ühele wõi teisele tasuma peaks. Töölepinguid sarnaste punktidega koormata oleks igatahes wõimatu.

Siis toonitas weel rkl. Johanson, et eriti ka Saaremaal — wististi on siin Poopuu'd mõeldud, niipalju kui minul maaparanduse büroolt saadud andmete põhjal teada — olla tööliste tasu maksmata. Poopuu'l olla küll palkade maksimise ajutisi raskusi olnud, kuid praegu olla asjad seal korraldatud. Need on suusõnalised andmed ja mul pole wõimalust olnud nendesse eriti süweneda. Aga eriti ja täit kindlustust tööliste wõiksid minu arwates pakkuda nende oma artelid. Wiimastele on walitsus eriti wastu tulnud ja kui siin algatus- ja organisatsiooni wõimet olemas, siis langewad Adt'i taolised ettevõtjad iseenesest ära.

H. Anniko (krst.): Et see töölistepetmise lugu Läänemaal Patsu raba maaparandustööde juures sündinud ja minu elukoht seal läheduses, siis olen ma asja lähemalt järele kuulanud tööliste ja ka

ümbruskaudse rahwa käest ja wõin öelda, et tähendatud lugu seal ümbruskonnas tõesti suurt nurinat on sünnitanud just Wabariigi Walitsuse wastu, sest et seal riikliku tööga tegemist oli ja igaüks kindlal arwamisel oli, et ta oma tööwaewa eest ka tasu saab. Aga nagu teada, jäid töölistes tasust täitsa ilma. Siin pean weel ütleva, et tähendatud petmislugu ei ole mitte ükski töölisti tabanud, vaid õige palju ka kohapidajaid ja waeseid saunamehi. Töölistes elasid nende juures ja wõtsid nende käest mitmesuguseid söögiaineid laenuks, selle mõttega, et kui raha saawad, siis ka maksawad. Aga jäid töölistes omast töötasust ilma ja seega ka hulk kohapidajaid, kes söögiaineid laenuks andnud. Neid kohapidajaid on umbes 30—40 ümber ja nende kahjusumma teeb üle 100.000 marga välja. Need kahjusaaajad kohapidajad ei ole mitte jõukad, vaid tõesti waesed inimesed, kes oma waesusest niipalju kokku hoidnud on, et mitmesuguseid söögiaineid töölistele arwe peale andsid ja nüüd kõigist ilma jäänud on. Üks waene saunik rääkis oma häda pisarsilmil. Tema olla jõudnud ühe ainsa seapõrsa kaswatada ja nuumata ja olla selle nüüd töölistele müünud, et natukene raha saada ja nüüd on ta kõigest ilma jäänud. Sellepärast on siis ka nurin ümbruskondse rahwa seas ja süüdistatakse walitsust, et riik olla nendele hankijatele raha ette andnud, kes raha läbi löönud. Et seda nurisemist kuidagi waigistada, siis oleks küll soowitaw, et kuidagi selleks teed leida, et need töölistes oma teenitud raha kätte saaksid ja seega ka teistele kannatajatele, kes töölistes toiduainetega warustanud, nende kulud wõiksid tasutud saada.

A. Jõeäär (sd.): Väga lugupeetud härrad rahwasaadikud! Mina lubaksin endale ka alla kriipsutada seda kurba tõsiasja, et töölistes palga maksimatajätmine on õieti krooniliseks nähtuseks muutunud neis ettevõtetes, mis riigi, eriti põllutööministeeriumi poolt tööd saanud. Härra põllutööminister tähendas muuseas, et üks sarnane ettevõtja — härra Poopuu — Saaremaal ainult ajutiselt raskesse seisukorda olla sattunud. Kuid mina pean tähendama, et see temal sugugi ajutine kitsikus ei olnud, vaid et töölistes suwiste tööde eest üle 400 tuhande marga saamata jäi ja et neil mingisugust lootust ei ole seda palka kunagi kätte

saada, sest summa tehtud tööde eest on ettevõtjale ministeeriumist lõpulikult välja makstud. Pealegi on sellel härral niipalju erawõlgu, et tal isegi riigi käest saadud inventaar üles kirjutatud on tema wõlgade tasumiseks. Isiklikult ei ole tal mingisugust warandust, millega ta seda 400 tuhandet tööliste wõiks maksta. Töölised on niivõrd lootuse kaotanud, et nad isegi kohtu poole ei mõtle pöörata, sest sarnasel korral peavad nad oma käest veel kohtukulud juurde maksma. Kujutage enestele ette nende tööliste seisukorda, kes suwe läbi on töötanud, laenu teinud toiduainete muretsemiseks ja kellele lõpuks sügisel selgub, et raha ei olegi saada.

Samasugune nähtus tuli ilmsiks Saaremaal ka teise riikliku maaparandustöö juures — ja rohkem ei olegi seal senni neid töid olnud — mis riigi poolt välja antud. Magistraalkaanali kaewamine anti mingisuguse ehituskontori „Edasi“ kätte. Põllutööministeerium wõttis töö lõpulikult vastu juba detsembrikuus. Ettevõtte on raha wiimse pennini ministeeriumilt kätte saanud, aga töölistel on senni üle 600 tuhande marga raha saamata. Sarnaseid nähtusi wõiks pea iga ettevõtte kohta ette tuua, kellele riigiasutuste poolt töid välja kaubeldud. See asjaolu tõendab seda, et tööpooldest oleks pidanud walitsus ennem selle peale mõtlema, et sarnased asjad mitte wõimalikud ei oleks. Niipalju kui mina mäletan — Wene ajal niisuguseid juhtumisi mitte ette ei tulnud, sest lepingutesse said need tingimised wastawate määruste põhjal juba sõlmimisel sisse wõetud, millest härra põllutööminister rääkis, et neid meil alles tulewikus kawatsetakse sisse wõtta. Aga endisel ajal olid need juba sees* ja selletõttu olid töölised enam-wähem kindlustatud, et nad oma teenitud palgast ilma ei jää. Ka meil oleks walitsus õigel ajal pidanud mõtlema tööliste kindlustamise peale. Selle tõttu on moraalne kohustus riigil seda ettewaatamatust, mis lepingute sõlmimisel on sündinud, sellega heaks teha, et neile inimestele summad, mis neil saamata jäänud, välja maksetaks.

K. Kornel (rhw.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie seisame selle kurwa tõsiasja ees, et ettevõtjate mitteõiglase tegewuse tagajärjel osa inimesi oma töötasu kätte ei ole saanud ja sellega ras-

kesse seisukorda on sattunud. Nende inimeste häda on isegi Riigikogusse ulatanud. Kuid see wiis, kuidas nende kodanikkude kaitseks välja kawatsetakse astuda, paneb mõtlema. Tehakse etteheiteid põllutööministriile — miks tema ei ole ettevõtjatele minewaid summasid kinni pidanud, et oleks wõimalik olnud rahuldada töölisi, kellel õigus oli oma töö eest tasu saada. Kuid unustatakse ära, et põllutööminister on seadustega seotud, et põllutööminister peab seaduslikus korras toimetama. Tema ei saa mitte patriarhaalse wiisi järele talitada, oma heaksarwamise järele summasid kinni pidada wõi neid välja maksta, waid see kõik peab sündima kindlal seaduslikul alusel. Kui härra põllutööminister teisiti oleks talitanud, oleks wõidud arupärimisega esineda, kuidas sarnane nähtus demokraatlikus riigis wõimalik on, et seaduslikust korrast kinni ei peeta ja ministri poolt otsustatakse asju, mis kohtu kompetensi kuuluvad. Õiguslikust waatepunktist ei saa härra põllutööministriile etteheiteid teha.

Härra põllutööminister teatas, mida kawatseb walitsus ette wõtta, et tulewikus sarnased nähtused ei korduks. Kawatsetakse üles wõtta edaspidisesse lepingutesse punkt, mille järele järjekorralisi wäljamaksmisi toimetatakse ettevõtjatele ainult siis, kui nad tunnistuse ette on pannud, et töölised palga kätte on saanud. Ja on arwata, et selle tagajärjel wäärnähtusi nii palju enam ei juhtu.

Sarnaste wäärnähtuse ilmsikstulemisel peaksime küll kaaluma lähemalt wõimalust, kas ei saaks selle pahe vastu veel mõjuwamalt välja astuda. Mina juhiksin härrade Riigikogu liikmete tähelepanu selle peale, et siin just ühistegelik algatus wõiks nii mõndagi kätte saada. Wõttes kätte ühistegewuse õpperaamatuid, leiame, et Itaalias näiteks on tööühisused väga heade tagajärgedega tegutsenud. Itaalias oli tarwis õige suuri maaparandustöid läbi wiia, mis ka tööpooldest tööühisuste kaudu heade tagajärgedega läbi wiidi. Nendele, keda huwitab ühiskondlik töö, on väga huwitaw ühistöid Itaalias tähele panna. Mina arwan, et meie riik on sarnases ajajärgus, kus maaparandustöid ikka rohkem ja rohkem tegema hakatakse, kus tööühingud wõiksid pikema aja jooksul tänuwäärt teeneid üles näidata. Seda juhust ei tohiks kuidagiwiisi kasutamata jätta. See ai-

taks punktide kõrwal, mida kawatsetakse edaspidi lepingutesse üles wõtta, pahet kiiremini likwideerida.

Mina oma poolt panen ette lihtülemineku-wormeli.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! See on õige, et põllutööstuste ministriumil on teatawad seadused, mille järele ta peab käima. Kuid tööde wäljaandmise juures sõlmitakse lepinguid ja nendes lepingutingimustes on wõimalik sarnaseid juhtnööre ette näha ja tagatise wõtta, et tööliste teenitud tasu wälja maksetakse — ja seda ei takista ükski praegune seadus. Kui seda senni tehtud ei ole, siis tuleb see panna põllutööstuste ministriumi arwesse.

Mis puutub selle pahe likwideerimise wiisisse, nagu mina seda soowitasin, siis pean juurde lisama, et praegu teist likwideerimise wiisi ei ole. Ei ole mingisugust lootust, et töölisel, niisama ka kohalikul elanikul, saaksid töötasu kätte nendelt isikutelt, kes Eestist juba lahkunud. (Wahel hüües keskest: Kuidas neil oli wõimalik ära minna.) Nad on siiski minna saanud ja kui mina küsisin, kuidas nad on saanud ära minna, siis ütles härra põllutööstuste minister, et tema seda ei tea. Kuid walitsus on süüdi selles, et mõned ette wõtjad on saanud ära minna. Aga wõib olla ka siis, kui ette wõtjad siin oleksid, oleks neil wõimatu olnud tööde eest tasu maksta ja wõib olla, et puudusi on ette tulnud isegi tööde hindamise juures ja wõib olla, et ka seal wõib etteheiteid teha.

Mis puutub sellesse, et tuleks sarnaste tööde juures asuda ühistegelisele alusele, siis see on tulewiku küsimus. Käesolewat konkreetset juhtumist ei otsusta ühistegewus, ja enne kui nii kategooriliselt rääkida ühistegewusest, peaks kõigepealt seda ideed kandma rahwa keskele, kandma isegi nii sügawale rahwa keskele, et üks mees Saaremaalt, teine mees Petserimaalt ja kolmas mees mõnest kolmandast maanurgast asutaksid ühiselt niisuguse ette wõtte riigi maaparandustööde tegemiseks. Meil on ikkagi tegemist töölistega, kes on kõigewae-semad, kellel töowõimalused kõigewäiksemad ja kes on üks ühest kohast teine teisest kohast pärit. Mina arwan, et Riigikogu käesolewat küsimust siiski selles mõttes otsustab, et töölisel oma

tasu kätte saawad ja mina arwan, et see oleks wastuwõetaw ka walitsusele.

Juhataja J. Tõnisson: Rkl. Johanson'i poolt on sisse antud motiweeritud ülemineku-wormel, mis järgmiselt kõlab: „Riigikogu awaldab soowi, et põllutööstuste ministrium wõimalusi leiaks riigi maaparandustöödel tehtud tööde eest tööliste senni maksmata jäänud töötasu wäljamaksmiseks, niisama ka kohalikkudele elanikkudele nende käest wõetud toiduainete ja tarbeasjade hinna tasumiseks, selleks tarwilikul korral Riigikogu kaudu krediiti nõudes, — ja läheb päewakorras edasi.“

Rkl. Kornel'i poolt on lihtülemineku-wormel: „Riigikogu, ära kuulates Warburi Walitsuse seletuse J. Woiman'i, L. Johanson'i ja A. Jõeäär'i arupärimise peale maaparandustöödel tööliste töötasu wäljamaksmata jätmise asjus, läheb päewakorras edasi.“

Hääletamisele tuleb kõigepealt motiweeritud ülemineku-wormel, mis tehtud rkl. Johanson'i poolt. (Hääletatakse.) Poolt on antud 23 häält, vastu — 25, seega on see ülemineku-wormel tagasilukatud. (L. Johanson, sd.: Palun sedelitega hääletada.) Kodukorra järele on õigus nõuda sedelitega hääletamist. Palun sedelid wälja jagada. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt on antud 27 häält, vastu — 25, seega on motiweeritud ülemineku-wormel vastu wõetud, mispärast lihtülemineku-wormeli hääletamine ära langeb.

8. Kaitseliidu heaks wõetawa maksu seaduse täendamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Kornel:** Käesolewa seadusega täendatakse kaitseliidu heaks wõetawa maksu seaduse § 2 märkusega, millega tahetakse kätte saada järgmist: 1) kõigepealt wabastada neid maksumaksjaid, kes maksawad riigi liikumata waranduse maksu maal vähem kui 200 marka ja 2) et ühe isiku omanduses wõi waldamisel olewad vähemad liikumata warandused üksikult ei maksutataks. Teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku seadus I lugemisel vastu wõtta.

Rahaminister **L. Sepp**: Austatud Riigikogu liikmed! Teen oma poolt enam-vähem redaktsioonilise paranduse li lugemisel. Sisuliselt ei ole Wabariigi Walitsusel midagi selle wastu, kui alam-määraks 200 marka wõetakse.

W. Linnamägi (krst.): On jälle juhtumisega tegemist, kus seadus, mis alles wäga lühikese aja eest wastu wõeti, tuleb parandada ja tõesti on lugu nii, et tuleb parandada, midagi ei ole teha, kuigi see meie seadusandliku töö kasuks ei räägi. Kaitseliidu heaks wõetawa maksu kohta on rahwa seas, peab ütlema, tõesti õigustatud nurisemist kuulda. Et kaitseliidu maksu wõetakse, selle wastu ei wõiks kellelgi olla, kuid siin peetakse mitteõiglaseks see asjaolu, et üks ja seesama isik peab kaitseliidu heaks 4—5 korda maksuma. (L. Johanson, sd.: Kes seal süüdi?) Mina wist mitte, ka Teie mitte. Kui kaitseliidu heaks wõetaw maksuseadus oli arutamisel komisjonis, siis sain mina asjast nii aru, et maksu aluseks wõetakse üks otsekohene maks, aga mitte kõik otsekohesed maksud. Tähendab, kui keegi isik, üks kõik kas juriidiline wõi füüsiline isik, maksab otsekohest maksu, siis temalt ei wõeta mitte iga otsekohese maksu eest, waid ühe ja kõigesuurema pealt. Mina sain wähe-malt nii aru. Pärast tuli aga wälja, et just iga otsekohese maksu eest tuleb maksta. Kui näiteks keegi kodanik maksab tulumaksu õige suure summa, siis tähendatud tulu pealt wõetaw kaitseliidu maks kui ka õige suur, oleks täiesti õiglane. Aga kui üks teine kodanik maksab tulumaksu, ärimaksu, patendimaksu, liikumata waranduse maksu maal ja linnas, kokku 4—5 maksu, siis kokkuwõttes ei maksa ta mitte nii palju, kui üks tulumaksumaksja, waid palju rohkem, ja see ei ole õiglane. Selles mõttes peab seadust parandama, et jätta aluseks kõik otsekohesed maksud, aga kui isik maksab mitu otsekohest maksu, siis tuleb temalt wõtta kaitseliidu heaks üheainsama otsekohese maksu alusel ja nimelt kõigesuurema, aga mitte kõigi otsekoheste maksude pealt. Sellepärast arwan mina, et § 2-st wõiks muuta sel kujul, et tema redaktsioon kõlaks umbes sarnasena: „Maksu wõetakse kõigi riigi otsekoheste maksude alustel, kuid üksiku isiku maksu wõetakse ühe ainsama otsekohese maksu alusel ja nimelt kõigesuurema pealt, mis

see isik maksab: 1925. aastal — 20% — 1924. aasta määramise järele ja 1926. aastal — 10% — 1925. aasta määramise järele. Juhtumisel, kui tähendatud protsentide alusel wäljaarwatud summa wähem kui 200 marka on, määratakse kaitseliidu heaks wõetaw maks kindlaks 200 marga peale.“

Kas tähendatud redaktsioon just sel kujul kõige parem on, ei tea öelda, seda wõib ju veel muuta kui tarwis, kuid mõte on temal siiski selge, et kui üks isik maksab mitu otsekohest maksu, siis wõetakse temalt kaitseliidu heaks maksu ühe otsekohese alusel ja nimelt kõigesuurema maksu alusel.

Juhataja **J. Tõnisson**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **K. Kornel**: Härra Linnamägi'le oleks mul järgmist wastata. Selles olen mina härra Linnamägi'ga ühel arwamisel, et käesolew juhtumine jällegi tõendab, et meil seadusandluses midagi korras ei ole. Meie oleme sunnitud seadusi õige kiirelt maksuma panema, nii-öelda warrukast puistama. Ja kui mujal maailmas, näiteks Ameerikas ja Inglismaal loosung on käima pandud, et võimalikult wähe seadusi, sest iga uus seadus närweerib inimesi, iga uue seadusega peab inimene harjuma, ja sellepärast ei ole seadusteuputus soowitaw. Aga meie oleme pandud sarnasesse seisukorda, et meie oleme sunnitud palju seadusi wälja andma. Käesolewal korral tuli meil jälle rutata. Esitati ühe Riigikogu liikme poolt seaduseelnõu ja ei olnud isegi nii palju aega, et oleks saadud temaga harilikus korras käia; et ta oleks Riigikogu päewakorda wõetud ja sealt antud komisjoni, waid ta rändas juhatuse kaudu otseteed komisjoni, seal tuli ta kiires korras wastu wõtta, siis Riigikogus jälle mitmel koosolekul üksteise järele kiiresti wastu wõtta, ja sel teel juhtus siia wäike wiga sisse. Seda wiga märkas juba rahaministeerium waremalt ja on ka juba selle märkuse piirides wastawad korraldused teinud, nii et tegelikult seda paragrahwi ei ole täies ulatuses teostatud.

Edasi soowitas härra Linnamägi, et meie peaksime nüüd, kus seadust juba teostama on hakatud, kus tema põhjal juba maksu sisse on nõutud, ja ka nende käest ja sarnases ulatuses, mida härra Linnamägi parandus ei taha õigeks tun-

nistada, seadust oluliselt muutma hakama. Mina leian, et niisugune talitusviis kuidagiwiisi loomulik ei ole, ja tema wastu tuleb kõige kategoorilisemalt waielda. Iga maksuseadus on õrn asi ja temaga ei tohi mitte nii talitada, nagu käesolewal juhtumisel tahetakse teha. Meie pahandame sellega ainult inimesi ja saame ainult eitawad tagajärjed kätte. Mina waidlen kategooriliselt selle paranduse wastu. Toetan seaduse wastuwõtmist I lugemisel.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel**: Ma teen ettepaneku, et selle seaduse arutamise juures I ja II lugemise wahel kolmepäewalisest waheajast mitte kinni ei peetaks.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu on ligi kaks tundi töötanud, kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.05 min.

Pärast waheaga jätkub koosolek kell 7.35 min.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**.

Sekretäri kohal sekretär **T. Kalbus**.

Juhataja **J. Tõnisson**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

9. Soowiawaldused riigi 1925. aasta eelarwe ühtlustamise komisjoni aruandja K. Kornel (loeb): 1)

Riigikogu awaldab soowi, et riigikontrolli teid otsiks wanade, kontrollis rewideerimise all olewate asjade rutulisemaks lõpetamiseks, millega wõimalus awaneks riigikontrolli tegewust nii juhtida, et ta käesolewaid toiminguid edukamalt tabaks, iseäranis faktilise kontrolli teostamise näol, mis asjaajamise lihtsustamisele kaasa mõjuks.

Riigikontrolliõör **A. Oinas**: Riigi eelarwe arutamisel Riigikogus peatasin mina lühidalt selle soowiawalduse juures, mis mitte eelarwe alamkommis-

jon ei ole wastu wõtnud, waid eelarwe ühtlustamise komisjon, sealjuures ilma riigikontrolli seletusi ära kuulamata.

Igal soowiawaldusel, mis Riigikogu wastu wõtab, on siis mõte, kui asutus ise ei märka tarwilikke samme astuda. Kui aga asutus ise teatud sammusid juba on astunud ja ise wäga hästi aru saab, et ühte wõi teist tarwis teha on, siis ei ole Riigikogul ilmtingimata tarwis erilist soowiawaldust awaldada, igatahes seda ei tehta harilikult.

Mis puutub käesolewasse asjasse, siis on riigikontrolli poolt wõi õigemini riigi kontrollnõukogu poolt, sest juriidiliselt saab ainult riigi kontrollnõukogu osalist rewideerimist maksuma panna, tarwilikud sammud astunud eelmiste aastate aruannete rewideerimise kiirendamiseks ja nende asjade likwideerimiseks. Nende sammude tagajärjel on juba pea kõik eelmiste aastate aruanded rewideeritud. Jääb järele ainult kokkuwõtete tegemine ja nende aruannete rewideerimine, mis asutuste poolt riigikontrollile weel esitatakse, nimelt on rida aruandeid, eriti operatsiooniasutuste poolt, senni riigikontrollile esitamata, näiteks kütteainete keskkomitee ja kaubandus-tööstusministeeriumi kaubandus-osakonna aruanded. Kui tähendatud aruanded esitatakse, rewideeritakse need kiires korras läbi. Wõib olla, et ühel wõi teisel Riigikogu liikmel paisab pealt näha, et seda tööd wõiks weel kiiremini teha, kuid riigikontroll ei saa mitte üksikute Riigikogu liikmete arwamise järele talitada, waid teatawa kindla korra järele. Juba eelarwe arutamise juures seletasin mina, et rewideerimine on töö, mida uisapäisa teha ei saa, et igal rewideerimise lihtsustamisel on piir, millest üle minnes ei ole üldse enam mõtet rewideerimist toime panna. Kuna riigikontroll ise on osalise rewideerimise teel peaaegu kõik eelmiste aastate aruanded läbi rewideerinud, ja praegu on see töö likwideerimisel, arwan mina, et ei ole enam erilist tarwidust soowiawaldust selle kohta wastu wõtta.

Kui aga tarwis on selgusele jõuda, kuidas uusi esitatawaid aruandeid kiiremas korras rewideerida, siis wõib neid küsimusi konkreetsetl riigi majapidamise aruande komisjon läbi arutada, mis palju paremaid tagajärgi annaks, kui käesolewa üldise paarisõnalise soowiawalduse wastuwõtmine.

K. Ipsberg (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei oleks tõesti sõna võtnud, kui härra riigikontrolöör ei oleks tarvilikuks pidanud selle lihtsa ja minu arvates õige tarviliku soowiawalduse vastu kõnelelda. Mis on siis temas õieti öeldud? On soovitud, et wanad, kontrollis rewideerimisel olewad asjad rutemini saaksid lõpetatud. Mina arwan, et selle vastu keegi oma kätt ei tõsta. Igatahes, Riigikogu ei ole veel ühtegi majapidamise aruannet näinud, kui need aruanded ka on, nad on ainult osalt, aga ei ole veel kõik walmis.

Meie näeme, et asutused likwideerivad ennast, näiteks kaubaagentuur ja teised kaubandusministeeriumi juures olewad asutused ja wõib olla on kõigeparima tahtmise juures katsutud asja lõpule wiia, aga ei ole veel jõutud. Sellepärast leian mina, et kõneallose soowiawaldus peaks riigikontrolöörile täielikult wastuwõetaw olema.

Edasi soowitakse, et riigikontrolli tegewust nii juhitaaks, et tema käesolewaid toiminguid edukamalt tabaks. Minul oli osaks saanud riigi eelarwet läbi waadates riigikontrolli tegewust tundma õppida ja näeme tõesti, et 75% temast on wana aastate töö kallal. Seal on tuhnimine wanade paberite hulgas, mis seda tööd ega waewa ära ei tasu ja peaks tõesti sellele lõpp tehtama, et käesolewaid asju edukamalt wõiks jälgida ja kontroleerida ja mis ainult faktilise kontrolli teostamise juures wõimalik oleks. Kolmandaks on soowiawalduses öeldud, et faktilise kontrolli teostamise peale rohkem rõhku panna. Mina juba juhtisin tähelepanu, et just faktilise kontrolli teostamine annaks palju rohkem tagajärgi ja kiirendaks käesolewate asjade rutemat läbiwaatamist. Iseäranis saaks sellega asjaajamine lihtsustatud. Ei tekiks pikka kirjawahetust. Kui faktilist kontrolli rohkem teostataks, iseäranis kohtade peal, siis on ka järelkontroll lihtsam ning ei nõua niipalju aega kui praegu, ei tekita suuri kirjawahetusi ja ei jää kontroll oma tegewuses ajast maha.

Mina pean oma imestust awaldama, et riigikontrolöör niisuguse lihtsa soowiawalduse vastu waidleb ja arwan, et Riigikogu minuga täiesti ühel arwamisel on ja selle soowiawalduse vastu wõtab.

Riigikontrolöör **A. Oinas**: Lugupeetud Riigikogu liige härra Ipsberg

on minu seletustest walesti aru saanud. Mina ei waidle selle vastu, et eelmiste aastate aruannete rewideerimine saaks kiiremini teostatud, mina waidlen ainult selle vastu, et selle asja kohta erilist soowiawaldust tarwis oleks, kuna see juba riigikontrolli poolt korraldatud on. Soowiawalduse wastuwõtmine oleks lahtisest uksest sissemurdmine, — ainult selles mõttes olen mina tema vastu. Korraldused osaliseks rewideerimiseks on juba paar aastat tagasi tehtud, kuid aruannete rewideerimine on väga raskendatud, sest aruanded tulid kõik hilja sisse, suuremal määral alles 1922. a. ja olid väga puudulikud. Praegu ei rewideeri 75% riigikontrolli ametnikkudest eelmiste aastate aruandeid, nagu härra Ipsberg seda seletas, waid käsil on 1924. a. aruannete rewideerimine, et neid ühes 1926. a. riigi eelarwega Riigikogule esitada. Mis puutub eelmiste aastate aruannetesse, siis on 1919. a. aruanne täielikult walmis ja Riigikogule esitatud, 1920. a. on suuremas osas walmis, raskusi teeb aga see, et osa aruandeid senni puudunud on, mille tõttu täielikku aruannet ei olnud wõimalik enne kokku seada, kui kõik osad esitatud. Ei saa ju ometi mitte wälja mõelda puuduwaid aruande osasid. Kui tarwis on arutada küsimust, kuidas üksikutest raskustest aruannete likwideerimisel üle saada, siis wõib seda üksikasjalisemalt riigi majapidamise aruande komisjonis teha.

K. Ipsberg (põl.): Härra riigikontrolööri wastuwaidluses tuleb ilmsiks see tüüpiline kontrolli seisukoht, mitte sisuliselt ei taha ta asja peale waadata, waid wormiliselt. Nii siis, sisuliselt on härra riigikontrolöör selle poolt, et soowiawaldus vastu wõetaks, aga wormiliselt on ta tema vastu. Aga ma pean ütleva, et härra riigikontrolöör eksib ka siin wormiliselt. Teie olete seaduse paragrahwidega väga tuttaw, olge lahke ja öelge nüüd, missuguse paragrahwi põhjal pole wõimalik Riigikogus soowiawaldusi läbi arutada ja vastu wõtta? See on jällegi üks iseäralik arusaamine, mida tahetakse peale sundida. Riigikogu arutab läbi kõiksuguseid küsimusi, kui aga wõetakse arutamisele riigikontrolli küsimus, siis olge lahked, läheme ära teise tuppa, tuba nr. 11, paneme ukсед kinni ja arutame seal, sest wõib olla riigikontroll on juba korraldused teinud. Pean ütleva, korralduste tegemine ei ole veel korralduste

täitmine. Wähe on korraldusi teha, peab ka nende täitmise järele walwama. Teie korraldused, mida soowiawaldus ette näeb, ei ole weel kõigil aladel täidetud, ja et see täitmine kiirendatud saaks, seepärast ongi see soowiawaldus Riigikogule ette pandud.

Riigikontrolöör A. Oinas: Kui piinlik minul ka ei ole kõrget kogu käesolewa waidlusega tülitada, pean siiski paar sõna tähendama härra Ipsberg'ile wastuseks. Ma pole poolt sõnagi sellest rääkinud, et riigikontrolli küsimusi ei tohi ega tarwitse Riigikogus arutada. Ma näen heameelega, et seda siin tehakse. Olen ainult seletanud, et ette pandud kujul soowiawalduse wastuwõtmine on otstarbetu, mitte sellepärast, et Riigikogu ei tohi üldse seda teha, waid et käesolewal kujul pole see otstarbekohane. See oleks ju õieti sama hea, kui awaldataks soowi, et igal hommikul tuleb oma nägu pesta. Riigikogu wõib ju ette pandud soowiawalduse wastu wõtta, see wõiks ju asutuses kergendada kiiremat rewideerimise korda maksuma panna, kuid ühtlasi wõiks ta eksiarwamisi tekitada. Ainult selles mõttes rääkisin mina soowiawalduse wastu.

Juhataja J. Tõnisson: Aruandja lõpusõna ei tarwita.

Hääletamisele tuleb soowiawaldus nr. 1. (Hääletatakse.) Soowiawalduse poolt on 27, wastu 20, seega on soowiawaldus wastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel** kannab ette ja nähtawa enamusega wõetakse wastu soowiawaldus nr. 2.

2. Riigikogu awaldaab soowi, et Wabariigi Walitsus wõtaks kaalumisele maksusüsteemi lihtsustamise ja ühtlustamise, eriti rewideerides praegust juriidiliste isikute maksustamise wiisi.

Aruandja **K. Kornel** (loeb):

3. Riigikogu awaldaab soowi, et Wabariigi Walitsus wõtaks kaalumisele, kas ei tuleks ära hoida wõi pehmenada ühe ja sama tulu mitmekordset maksustamist sama maksuga.

J. Piiskar (is.): Käesolewas soowiawalduses on öeldud: „sama tulu mitmekordset maksustamist sama maksuga.“ Tähendab ühe tulu pealt mitu maksu wõetud. Kas niisuguseid nähtusi on olnud?

Aruandja **K. Kornel:** Siin paisatab tõesti keeleliselt mingisugune wiga juhtunud olewat, nii et igatahes soowiawalduse mõte on segane, kuid tema mõte peaks olema, et ühte ja sama tulu ei tohiks mitmekordselt maksustada. (O. Gustawson, is.: Ei saa ju sarnast segast asja wastu wõtta.) Mina isiklikult teen ettepaneku maha kustutada soowiawalduses kaks wiimast sõna „sama maksuga“.

Juhataja J. Tõnisson: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Hääletamisele tuleb soowiawaldus ühes tehtud muudatusega. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on soowiawaldus ühes wastuwõetud muudatusega wastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega soowiawaldused nr. 4 ja 5.

4. Riigikogu awaldaab soowi, et rahaministeerium tõsisele kaalumisele wõtaks aktsiaseltside põhikapitaali kulla alusele ümberarwamise, mis wõimaldaks ette wõtetel kindlawäärtuslikkude bilantside kokkuseadmist ja börsewõimuliste aktsiate wäljaandmist.

5. Riigikogu awaldaab soowi, et salakaubaasjad tolliametis ja kohtuwõimude juures kiiremalt läbi waadataks.

Aruandja **K. Kornel** (loeb):

6. Riigikogu awaldaab soowi, et Tartus ärakaotatud tollipunkt uuesti awataks.

M. Juhkam (töer.): Mina pean, härrad Riigikogu liikmed, waidlema 6-da soowiawalduse wastu ja nimelt järgmistel põhjustel. Mina ei leia otstarbekohase olewat, et Tartus uuesti tollipunkt awataks.

Nagu teada saame meie kaupasad wäljamaalt kahel teel: laewadega Tallinna kaudu peaasjalikult ja raudteedega Walga ning Narwa kaudu. Tähendab, on täitsa loomulik, et Tallinnas, Narwas ja Walgas tolliasutused on. On aga wäga küsitaw, kas meil Eestis peale nende tollipunktide weel tolliasutusi waja on. (Wahel hüüe: Pärnus.) Jah, kui kuskil tarwis on, siis ennem küll Pärnus

kui Tartus. Meie riik ei ole mitte Wene riik, kus tolliasutus oli näiteks Moskvas, sest Moskva tolliasutusel oli tööd, aga Tartu tolliasutusel tööd ei ole ja sellepärast tema ära kaotatigi. Ma ei ole kahjuks saanud täielikke andmeid selle kohta, kui suur on väliskaupade liikumine Tartus, aga väljamaalt saadawate postipakkide terve läbikäik näiteks, oli: 1924. a. mais 88 pakki ja augustis 53 pakki. Nüüd pean veel tähendama, et pea kaupadesaajaks Tartus on ülikool ja ülikool nagu teada, saab oma kaubad kõik tollita.

Nüüd peaksime küsima: missugused asjaolud räägiwad selle poolt, et Tartu tollipunkt uuesti awataks. Öeldakse, et kaupmehed tahawad olla kauba rewideerimise juures. Siin tuleb tähendada, et kaupmehed pea kunagi otse tollipealt kaupa wälja ei wõta, waid vähemalt 75% nendest teeb seda ekspeditsioonäride kaudu. Wiimastel on sellekohane aparaat ja kaupmehed saawad ekspeditsioonkontoritelt harilikult tollimaksude pikendamist, mida nad siis ei saa, kui ise otsekohe tollipealt kaubad wälja wõtawad. Kui nüüd Tartus tollipunkt uuesti awada ja awada põhjendustega, nagu öeldakse, et kaupmeestel ei tuleks Tallinna sõita, siis ei tuleks seal asutada mitte tollipunkt, waid täielik tolliasutus, millel peaksid olema ladud, sarnane ametnikkude koosseis, et wõiks moodustada tollinõukogu ja kui tuleksid kaubad Tartusse transporteerida, siis peaks olema ka järelwalwe. See lõbu, ütleksin mina, läheb liiga kalliks ja sellel ei ole mõtet. Kui meie nende põhjendustega Tartu tollipunkti uuesti awaksime, siis samasuguse õigusega peaksime tollipunkti awama õige pea wist ka Wiljandis. Aga mina arwan, et meil tolliaparaat ja tolliametkond küllalt suur on, et teda mitte enam suurendada, waid meil tuleks järjekindlalt ka praegusi koosseise kärpida, sest see aparaat on küllalt kallid ja sööb ära suure osa neist wäga kõrgetest tollidest, mida meie kodanik maksma peab. Leian, et see soowiawaldus, kui ta wastu wõetaks, käiks wastu sellele tendentsile, mis Riigikogul kahe wiimase aasta eelarwe arutamisel on olnud — nimelt, et riigiaparaati mitte suurendada waid kokku tõmmata.

Juhataja **J. Tõnisson**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **K. Kornel**: Ma tahaksin härra Juhkam'i tähelepanu järgmise asjaolu peale juhtida: kui omal ajal Wabariigi Walitsus otsustas Tartus tollipunkti awada rahaministri ettepanekul, siis olid selleks kahtlemata kaaluwad põhjused. Ei olnud mitte tegemist sarnase laiutamise tendentsiga, nagu härra Juhkam siin ette tõi. On tõsiselt soowitaw, et üks asutus tehakse kohapealsetele elanikkudele kättesaadawaks, paigutades osa ametasutuse tegewusest keskkohast kohtadele. Tartu on suuruse järele teine linn Eesti wabariigis, kellel wäljamaaga wäga elaw läbikäimine. Ei wasta tööle wäide, et ülikool on tollimaksust wabastatud. Uuemate rahaministri määruste järele maksab ülikool samuti tollimaksu kui iga teine negi asutus. Mis mõte oleks sellel, kui postipakid, mis Walga kaudu tulewad, saadetaks esiteks Tallinna ja sealt alles Tartu. Isikud peawad selle juures waewa nägema ja samuti ka kodanikud tülitatud saama. Kommisjonis tekitas tollipunkti Tartu asutamise küsimus waidlusi, kuid mitte wäga pikki. Muuseas toodi walitsusesitajate poolt tollipunkti Tartusse asutamise wastu isegi see wäide, et pole wanemat tollirewidenti, kes tahaks Tartusse minna. Riigiteenistusseaduses on küll punkt sees, mille järele ei wõi ametnikku ümber paigutada wastu tema tahtmist, kuid mina arwan, et niiwõrd walitsusasutuste käed siiski seotud ei ole, et ta sinna ei saaks ametnikku määrata. Härra Juhkam tõi ette, et siis tuleksid asutada Tartusse täielikud tolliladud, samuti määrata täielikud koosseisud. See ongi just laiutamise tendents ja seda ei ole sugugi tarwis. Seal ei ole mingisuguseid täielikke ladusid tarwis, aitab ühest ruumist, millel lukk ees, peale selle on tarwis üks rewident ja üks waht — ja see on kõik. Selle läbiwiimiseks ei ole tarwis praegust tolliasutuste koosseisu suurendada, waid olemasolewate koosseisudega saab wäga hästi Tartus tollipunkti awada, ja kui wõib olla, lätlaste pealekäimisel ette pannakse ka Walga ja Marienburgi wahel tollipunktawada, siis saab ka seda teostada praeguse koosseisu juures, peale selle wõidakse isegi käesolewa aasta jooksul koosseisusid vähendada. Mina igatahes asusin sel seisukohal, et kui käesolew soowiawaldus ei peaks wastu wõetama, siis esitan wastawa ettepaneku tolliametnikkude vähendamise suhtes. Kahtlemata on wõimalik koos-

seisusid mõne isiku võrra vähendada. On selge, et siin ei ole tegemist mingisuguse laiutamisega, vaid asutus tehakse kodanikkudele rohkem kättesaadavamaks, riigile see mingisugust kulu ei tee. Komisjoni nimel soowitan soowiawaldust wastu wõtta.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on soowiawaldus tagasi lükatud.

Aruandja **K. Kornel** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega soowiawaldused nr. 7—12.

7. Riigikogu awaldab soowi, et Wabariigi Walitsus kõigetõsisemat tähelpanu pööraks vähempalgaliste ametnikkude palgaolude parandamise peale.

8. Riigikogu awaldab soowi, et piiriäärses raionis teeniwate ohwitseride ja üleajateenijate raskete teenistusolude tõttu Wabariigi Walitsus nende elamistingimuste parandamisele erilist tähelpanu pööraks.

9. Riigikogu awaldab soowi, et Wabariigi Walitsus kohtutele korralikkude ruumide muretsemise peale erilist tähelpanu pööraks.

10. Riigikogu awaldab soowi, et põlutööministeerium endistele mõisatöölis-tele antud maatükkide kruntimisel kat- suks suurendada tööiskohtade maanormi, selleks eestkätt kasutades ametnikkude likwideeritawaid palgamaid ja neid eri- otstarbeks antud kohti, mis siiamani lepingus ettenähtud otstarbel nõutawas korras kasutatud ei ole.

11. Riigikogu awaldab soowi, et kunni riigi rendimaade põlise tarwitamise seaduse maksmapanemiseni jääks igasugune rendikõrgendamise riigi- asundus- ja rendimaade kohta ära.

12. Riigikogu awaldab soowi, et looduswarade waatlus-, uurimis- ja katse- jaamad tuleksid koondada ja neid paiguta- da ühte kõige otstarbekohasemasse ametkonda.

Aruandja **K. Kornel** (loeb):

13. Riigikogu awaldab soowi, et se- minaaride I ja II klassid saaksid sulatud, sest nende klasside õppekavad on need- samad, mis I ja II klassi keskkooli õppe- kawa. Ühtlasi awaldab soowi, et üksi- kute keskkoolide juurde awataks peda-

googilised harud ja keskkooli lõpetajaile eriline õpetajate ettevalmistamise insti- tuut.

L. Raudkepp (krst.): Wäga austat- tud Riigikogu liikmed! Seminaaride kü- simus on omandanud nii suure tähtsuse, et ka ajakirjandus sellest on huwitatud ja awaldatakse mõtteid poolt ja wastu. Arusaadaw, et iga küsimus läheb selge- maks, kui mitmesuguseid mõtteawaldusi tema kohta kuulda, nii mõnigi üksik joon mis ehk alguses selge näis olewat, muu- tub arutamiste ja selgituste mõjul teist- suguseks. Ma wõiksin öelda oma mõtte- osaliste nimel, et selles soowiawalduses ehk liig detaileeritud on, et seminaari I ja II klass tuleb sulguda, ja kui meie selle soowiawalduse poolt hääletame, siis sel- les mõttes, et seminaari küsimus tuleks haridusministeeriumis üldse rewideeri- misele wõtta, sest nii mõnedki faktid rää- giwad selle kohta selget keelt, on selge, et noor inimene, kes alles 14 aastat wana on, ei suuda otsustada lõpulikult, kas ta kõlbab pedagoogiliseks tegewuseks wõi mitte. Samuti on ühest ankeedist teada, et näiteks 30% neist, kes seminaarides õpiwad, läheb enam-wähem wabatahtli- kult pedagoogilisele tegewusele üle, kuna 70% seda teeb ainult teatud surwe all, nad on kohustatud koolitööle minema, sest et nad on abiraha saanud, just selle- tõttu peawadki nemad sellele tööle mi- nema, kuigi see neile just wastuwõetaw ei ole. Nii mõnigi noor inimene satub selle läbi raskesse seisukorda, et temale määratakse abiraha seminaaris, pärast aga tuleb ilmsiks, et tema jõu kandeula- tus mitte nii suur ei ole, et ta sellele kõr- gusele wõiks püsima jääda, kus ta paari aasta eest oli, ja seminaarile teeks see raskusi temale abiraha edasi jätta kui ka seda ära wõtta, sest kuhu läheb tema, kui ta on sellele tööle asunud? On awal- datud andmed, et nii mõnedki seminaari õpilased kahjuks wäga rasketes oludes elawad, näiteks Tallinnas elab 26% semi- naari õpilastest oma wanemate juures, kuna 74% on wäljaspool kodu korteri saanud. Seda ei wõi normaalseks tunnis- tada, kui 14. aastane noor inimene peab üles kaswama wõoras ümbruses, mis ei suuda tema peale kaswatawalt mõjuda; tema peale waadatakse kui objekti peale, kellelt raha wõib saada. Sama ankeet näiteks on awalikuks teinud, et 10% ai- nult wõib oma kulul enam-wähem lahe- dalt elada, kuna teiste olemasolu on aine-

liselt väga raske. Need andmed panewad meid mõtlema, ja sellepärast, kui ma selle soowiawalduse poolt hääletan, siis esimese poole kohta, kus esimesest ja teisest seminaari klassist jutt on, hääletaksin selle poolt selles mõttes, et seda asja üldse tuleks rewideerimisele wõtta. Mis teise soowiawalduse poolesse puutub, siis on selle mõte see, et ka keskkooli lõpetajaile wõimalus antaks õpetajate ettevalmistusasutustesse astuda. Selles mõttes hääletame meie ka soowiawalduse II osa poolt.

E. Martinson (väljasp. rhm.): Käesolewa soowiawalduse wastuwõtmisega satuksid hädaohtu õpetajate ettevalmistusasutused, õpetajate seminaarid, kelle olemasolemisele II Riigikogu ise aluse on pannud seminaari seadusega, mis ta wastu wõttis 1½ aasta eest, see on 1923. aasta sügisel. Hädaohtu satuksid seminaarid sellepärast, et kui sulutakse seminaaride I ja II klassid, siis ei oleks asutust, kust wastu wõtta seminaaridesse III klassi õpilasi. Öeldakse, et neid wõib wõtta teise klassi lõpetajaist. Kuid keskkooli II klassi lõpetajad lähewad harilikult oma kooli III klassi edasi. Wälja astuwad ainult kõigewiletsamad, kes oma koolis kas hästi edasi ei lähe wõi on halwemate elukommetega. Et see tegelikult nii on, seda näitab elu. Praegugi on wõimalus keskkooli klassidest seminaari III klassi pääseda, kuid sinna on astunud väga wähe, näiteks on Tartu seminaari III klassi astunud 6 aasta jooksul kõigest 5 õpilast, kuna ruumi on alati, see on iga aasta kohta wähem kui 1 õpilane. Niisiis ei oleks seminaaridel, kui nende I ja II klassid sulutakse, mitte wastawat ettevalmistusasutust, kes neile õpilasi annaks. Sarnane seisukord on täiesti ebanormaalne. Igal pool kus tegutsewad seminaarid, baseeruwad nad mingisugusel teisel õppeasutusel, mis neile õpilasi ette walmistab, harilikult rahwakoolil. Meie aga tahaksime siin ilma rikastada uue ülesleidusega ja seminaari õhku rippuma jätta. On küll mõeldawad seminaaride ja rahwakoolide wahel isesugused wahelülid, nii et rahwakoolist ei astuta otskohe seminaari, kuid need ei ole mitte keskkoolide alamad klassid, waid sarnase wahelüli lõpetamisel seisab õpilane teelahkmel. Ta wõib astuda kas seminaari wõi mõnda teise õppeasutusse, kuid

sellel wahelülil enesel ei ole sarnast ühendust mingisuguse õppeasutusega, nagu seda on meie keskkooli II klassidel nende III klassidega. Aga oletame, et tõesti mingisugustel põhjustel edaspidi keskkooli II klassi lõpetajaist seminaarid hakkaksid saama wäärtuslikke õpilasi. Missugune element see peaaesjalikult oleks? Muul oli hiljuti juhus läbi waadata statistilisi andmeid selle kohta, kui palju õpib õpilasi Tallinna keskkoolides Tallinna linnast ja kui palju Harju maakonnast. Täpseid andmeid ei mäleta, kuid arwan mäletawat, et Tallinna linnast käib õpilasi keskkoolis üle 10 korra rohkem, kui Harju maakonnast, see on protsentuaalselt elanikkude arwuga wõrreldes. Tähendab, Tallinna seminaari astuks ka loomulikult linnaelanikke 10 korda suuremal määral, kui Harju maakonnast. Kas neist linnalastest aga head õpetajad maale saaksid, on iseküsimus, aga maa tarwitab meil mitu korda rohkem õpetajaid kui linn.

Edasi tahaksin ka küsida, kas on haridusministeeriumi eelarwe-komisjon küllalt kompetentne sarnast suurt küsimust lahendama, nagu seda on õpetajate ettevalmistamisküsimus? Kas on ta küllalt põhjalikult tutwuneda saanud küsimusega teoreetiliselt? Kui ja, siis peaks ta teadma, et õpetajate ettevalmistamisküsimus on terwes ilmas praegu suur probleem. Tean, et pedagoogilised autoriteedid käsitawad seda küsimust suure ettewaatusega. Tean ka, et meie ülikooli pedagoogika professor P. Põld ei poolda seminaaride klasside likwideerimist, samuti ka meie haridusministeeriumi haridusnõunik härra Jürgenson, kes just selle ülesandega wäljamaale sõitis, et seminaaride küsimusega seal tutwuneda. Mujal on seminaaride reformeerimise küsimuste arutamiseks asutatud pedagoogilistest autoriteetidest komisjonid, kes on töötanud 2—3 aastat ja on suutnud väga wähe reformeerida sel alal. Ümberpöörult, on isegi otsustatud sulguda mõnel pool need õpetajaid ettevalmistawad õppeasutused, kuhu wastu wõeti õpilasi keskkoolidest. Kas olid need asjaolud haridusministeeriumi eelarwe-komisjonil teada, kui ta käesolewa soowiawalduse wastu wõttis? Ja kas ta põhjalikult on tutwunenud ka meie seminaaride tegewusega ja tulemustega? Minu teada on küsimust komisjonis väga wähe kaalutud ja käsitatud. Kui nii, siis ei tohiks

Riigikogu oma kõrge prestiihi pärast juba vastu võtta sooviawaldust, mis vastu käib seadusele, mis ta ise poolteise aasta eest vastu võtnud.

J. Piiskar (is.): See soowiawaldus on haridusministeeriumi eelarwe-komisjonis vastu võetud ühel viimasel koosolekul, millest mina kahjuks ei saanud osa võtta sellepärast, et ma pidin Riigikogu juhatuse koosolekul viibima. Ootas suure huwitusega soowiawalduse ettepanijate poolt neid põhjusi, mikspärast sarnane soowiawaldus on tulnud siis, kui nagu eelkõneleja tähendas, Riigikogu ise alles seaduse maksuma pani seminaraide kohta ja väga selgesti oma seisukoha seminaraide suhtes ära märkis. Sellesoowiawalduses eneses on puudutatud ka ainult üks motiiv ja nimelt, et seminaraide esimese ja teise klasside õppekavad on samad, kui I ja II keskkooli klassides. Rkl. härra Raudkepp, kes nähtavasti esines seminaraide likvideerimise soowiawalduse toetaja seisukohaga, ei toonud ka muud ette, kui ainult kolm põhjust ja nimelt: 1) et noor inimene ei suuda kutsewalikul lõpulikult otsustada, 2) härra Kuks'i ankeedi, mis Tallinna seminaris on toime pandud ja mille tulemust siin tsiteeriti, ning 3) et mõned seminaristid, — wõi suurem hulk neist — elawat väga rasketes oludes. See on kõik, mis meil seminaraide vastu ette on toodud.

Kui seminaridelt ära võetakse nende loomulik alus, kus nad ühtluskooli põhimõtte alusel omale õpilasi saavad rahwakoolist, siis muutuvad nad niisugusteks õppeasutusteks, mis isenesest välja surevad, ja halb on, kui nad välja ei sureks, sest see element, kes sarnaste seminaraide kaudu koolipõllule tuleb, on wististi kõige vähem nende suurte ülesannete kohane. Kui käesolew soowiawaldus vastu võetakse ja teostatakse, siis on see esimene samm seminaraide likvideerimiseks. Aga mis seminaraide asemele panna, seda ei ole senni näidatud. Selle küsimuse juurde tulen ma weel pärast, nüüd peatuksin ettetoodud motiivide juures. Et kahel koolitüübil teatawates klassides on samad õppekavad, see ei ütle mitte midagi, waid on meie koolisüsteemi juures päris loomulik nähtus, on loomulik üleminek algkoolist seminaraile, nagu igasse teise keskkooli. Kui aga tahetakse õpilasi keskkoolist

seminaraile saata, siis nagu tähendasin, lähewad sinna niisugused õpilased, kes wõib olla oma koolis edasi ei saa. Palju otstarbekohasem on ühes koolis kauem edasi õppida, kui näiteks algkoolist eksamiga üle tulla keskkooli, seal kõrget kooliraha maksta — selleks et jällegi kahe aasta pärast uuesti eksamiteks valmistuda, riskeerides läbi kukkuda ja nii mõlemast koolist wälja jääda. Tahaksin näha, missugusele õpilasele see erilist huwi pakub. Sellepärast on arusaadaw, et teatawad erikoolide tüübid peawad baseeruma nendel alustel, kust on loomulik erinemine. Kui meil näiteks oleks ette nähtud algkoolile järgnew kaheaastane kool, millega oleksid eraldatud keskkooli esimene ja teine klass iseäralikuks 2-aastase kursusega koolitüübiks, siis oleksid kõik õpilased seisnud kaheaastase kooliskäimise järele küsimuse ees, kas minna ühte, teise wõi kolmandasse kooli. Need, kes praegu algkoolist seminaraile lähewad, oleksid läinud sellest „keskmisest koolist“ niisamuti seminaraile, nagu nüüd algkoolistki. Meil ei ole aga sarnast keskmist astet iseseiswa koolina, seda ei tuleks luuagi, sest nii lühikese kestusega koolitüübid ei ole soowitawad. Kui meil on aga kuueaastaline rahwakool, millele tugenewad keskkoolid ja kõik kutsekoolid, mis meil praegu töötawad wõi tulewikus areneda wõiwad, siis on see meie koolide loomulik arenemistee. Kuid kui lõigatakse seminaraile, nii öelda juured ära, kistakse mullast wälja, siis tähendab see seda, et see õppeasutuse tüüp on määratud wäljasuremisele.

Kui tulla aga nende põhjuste juurde, mis härra Raudkepp'i poolt ette toodi, ja küsida: kas need on tõesti niipalju kaaluwad, et seminaraile wäljasuremisele määrata, siis peab üttelema, et need sedawõrd tõsised ei ole. Härra Raudkepp wäitis, et noor inimene ei suutwat lõpulikult otsustada, missugust elukutset walida. Tõsi, 14–15-aastane inimene on tõesti selleks noor, kuid kas aitawad järgmised kaks aastat asja parandada, aitawad niiwõrd, et ta jõuaks selgusele, missuguse elukutse tema walima peab? Seda mina ei usu. Inimene ei ole isegi 30-aastaselt selleks küllalt küps. Teie leiata wähe selles wanaduses inimesi, kes ütlesid, et nad on täiesti rahul, on saanud sinna, kuhu nad on tahtnud. See just wiib inimkonda edasi, et inimene kunagi ei lepi sellega, mis tal käes on. Inimene püüab ikka

alati edasi. Sellepärast ei ole 17 või 20 aastatki sarnane iga, kus noor inimene oleks kõikidest unistustest niivõrd wabanenud, et ta võiks öelda: mina lähen sinna ja mujale ei kuhugile.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **J. Holberg**).

See on esiteks. Kui palju on meil aga võimalusi, kus inimesed sinna pääsewad, kuhu tahawad? Meie oleme ometi teatawates oludes, ja kui kõneleme tööpuudusest, töötatöolistest, majanduslikust kitsikusest, kas võib siis üldse kõneleda sellest, et noored inimesed võiksid alati minna nendele aladele, kuhu nad tahawad? Juba majanduslik olukord kirjutab ette, kuhu keegi peab minema, ja vähem suudetakse talitada oma tahtmise järgi. Ei erine 14—18 aastased kuigi palju üksteisest, waid olukord jääb ikkagi sarnaseks, nagu see on. Nii ei kaalu see motiiv palju. Kuid kui seda motiivi waadata ühenduses uute soowitawate institutidega või pedagoogiumidega, siis muutub asi weel problemaatilisemaks sellepärast, et kui juba noor inimene on keskkooli läbi teinud ja peab kaheks või kolmeks aastaks pedagoogiumi minema, siis seisab tema küsimuse ees, — kas maksab sinna minna või on juba otstarbekohasem ülikooli astuda, suwel hinge tõmmata, ja kas või kraawi kaewates leiwaraha teenida, ja 3—4 aasta pärast jõuda kõrgema hariduseni. Mina arwan, et mõned inimesed lähewad juba parem ülikooli, pingutawad seal mõne aasta, kuid omawad kõrgema hariduse, mida pedagoogiumid ja instituudid ei anna. Nii ei paku ka selles mõttes seminaari häwitamine midagi.

Kui tulla härra Kuks'i ankeedi juurde, siis võib seda wõtta mitmet wiisi. Mis ütleb see ankeet? 70% seminaristidest ei lähe wabatahtlikult koolipõllule, tahtakse mujale minna, mõni näiteks wabriku-, mõni jälle pangadirektoriks. Võib olla tahab ka keegi ministriks saada, nagu härra Hünerson waele hüüab. Noorsool wõiwad ju olla kõiksugu unistused. Aga kui tiiwad ei kanna, siis jääb unistus ikkagi unistuseks. Kohalt tähendatakse, et üks kauaaegne direktor ei lepi direktori kohaga, waid unistab ministri kohast, aga senni ei ole ta seda mitte kätte saanud, waid on püsinud ikkagi direktori kohal, ja mina arwan, et just selle 70% on lugu samasugune: nad

heameelega lähöksid ära, kui midagi paremat leiduks, midagi, mis unistustele wastawam, kui aga seda ei ole, siis tahakse tööd edasi võib olla terwe eluäeg. See ankeet iseenesest ei tarwitse sugugi seminaaridele surmalaulu laulda.

Edasi — seminaristid elawat rasketes oludes. See on täiesti tõsi, aga kui teie nüüd sunnite neid maksuta seminaari asemele keskkooli minema, kus kõrge õppe raha, kas see siis, härra Raudkepp, nende olukorda majanduslikult kergemaks teeb? Ainuke loogiline järeldus võib olla: kui see kitsendus tõesti maksma pannakse, siis öeldakse sellega kehwidele: sina üldse ära püüaedasi hariduse juurde, waid jää sinna kus oled. Aga ega siis ometi meie koolide, eriti seminaaride eesmärk tohi olla — takistada hariduse teel edasipüüdmist! Kui üks waimulik Pärnumaal omal ajal ütles: kui kõik noored inimesed kihelkonnakooli lähewad, kes siis weel rehawarre kätte wõtab, — siis ei wõi meie ometi oma hariduspoliitikat nendelt lähtekohtadelt juhtima hakata. Kui meie aga eeldame, et ka kehwal inimesel on õigus kooli minna, ja ka temale hariduse saamist tuleb võimaldada, kui tal selleks tahtmist on, siis on ju maksuta seminaaris ikkagi kergem õppida, ja soodsamaid tingimusi leida hariduse saamiseks, kui maksulises keskkoolis. Nii ei räägi ka see motiiv seminaaride kahjuks, waid just selle wastu, võiks see ennem seminaaride kasuks kõneleda.

Kõigil neil põhjustel arwan, et kui kaaluwamaid põhjusi pole ette tuua seminaaride wastu, siis Riigikogu oma enese tehtud tööd, mille kallal palju waewa nähtud ja mida komisjonis asjatundjad kuude kestes arutanud ning Riigikogule ette walmistanud, nimelt seminaaride seadust, — juhuslikult kujunenud soowiawalduse kaudu ei peaks hakama lõhkuma, waid tuleks see soowiawaldus wastu wõtmata jätta, sest meie rahwakool wajab wäga põhjalikult ja wäga tüsedalt ette walmistatud õppejõudusid, ja mina arwan, et igatahes seminaarid neid rohkem anda suudawad, kui need asutused, mida seminaaride asemele soowitatakse. Sest kui waatame, kust õieti tulewad seminaaride wastased ja kus asuwad nende pooldajad, siis näeme, et Tallinnas, kus seminaari alles luuakse, kus seminaaril, nagu seda härra Kuks näidanud, otse wõimatutes tingimustes tuleb töötada, kus ta weel kindlat ilmet

pole omandanud, sest et ta on alles noor õppeasutus, seal öeldakse: seminaar ei kõlba. Kõnelete teie aga Tartu haridustegelastega, siis kuulete hoopis teist arvamist. Meie rühmale ja wististi kõigile rühmadele saadeti Tartust märgukiri... (W. Linnamägi, krst.: See on terweramat.) Mul on ka see raamat, kuid peale selle veel kiri, millele on alla kirjutanud mitmed tuntud Tartu haridustegelased, küll keskkoolide juhatajad, küll koolinõunikud ja terwe rida teisi tuntud haridustegelasi, ja need kõik asuwad just samal seisukohal. Neil päewil peeti Tartus hariduspäewa, ja mul on andmeid, et seal isegi wäljaspool päewakorda tarwilikuks peeti kõnealla wõtta seminaaride küsimust. Wäga mitmed kooli- ja haridustegelased on seal sõna wõtnud ja just seminaare pooldanud. Ma küsiksin nüüd — kust tuleb siis see, et Tallinnas seminaari ei pooldata, Tartus aga küll? Kas mitte sellest, et Tartus, kus juba Wene ajal seminaar olemas oli ja kuigi see loomulikkudes tingimustes ei töötanud, siis seminaar seal ometi teatawa ilme on wõinud omandada ja Tartu koolitegelased selle tõttu seminaari, kui wäljaarenenud õppeasutuse tüüpi hinnata wõiwad, kuna aga Tallinnas, kus seminaar wõimatutes töötamistingimustes alles loomisel on, tema peale üle õla waadatakse ja ümberloomise kalkulatsioon tehakse, mis wäga waieldawad, nagu härra Kuksi kalkulatsioon pedagoogiumi odawuse kohta. Selle ja kõigi teiste kalkulatsioonide ja wäidete kohta on muuseas näiteks ajaleht „Kaja“ paar wäga põhjendatud ja wäga kaaluwat artiklit toonud ja kõik need ettepanekud ümber lükanud, neid otse wõimatuks tehes. Näib, et Tallinnas, kus propageeritakse seminaaride wastast mõtet, seda tehakse pealiskaudselt, et hoopis mõnesugustel kõrwalistel motiividel, millel wäga wähe ühist ja sidet tarwitseb olla seminaari kui sarnasega.

Kõike seda arwesse wõttes leian, et Riigikogu mitte hästi ei tee, kui tema selle soowiawalduse wastu wõtaks, seda enam, et teistes osades, — nimelt seisab see soowiawaldus kolmest osast koos — nimelt teine ja kolmas osa ning eriti just teine osa on sarnane, et selleks praegusel korral mingisugust takistust ei ole, waid meie keskkoolide seadus just wõimaldab keskkoolide juures pedagoogilisi harusid ja kursusi awada. Need on olemas ning

töötawad. Pedagoogiume wõi institute ei saa aga awada ilma sellekohase seaduseta, mis praegu puudub.

Mis aga puutub nõndanimetatud härra Kuksi kursustesse, nagu neid rahwasuus nimetatakse, nimelt nendesse üheaastastesse pedagoogilistesse kursustesse, mida juhatab härra Kuks ise, siis ei ole ka need veel oma jaatawat külge näidanud, waid on ainult tõestanud seda asjaolu, et sarnaste lühikeseajaliste kursuste kaudu walgub koolipõllule ainult naiselement. Arwan, et naisõpetajad wõiwad sama hääde tagajärgedega töötada, kui meesõpetajad, kuid ma juhin ainult tähelpanu teatawa wastolu peale: just sealt, kust kõige enam seminaaride kallale kiputakse, on senni kuuldawale tulnud hääled, et tuleb rohkem meeselementi koolipõllule juhtida. Kumb seisukoht on siis nüüd kaaluwam: kas tuleb pooldada seminaari, kus meesõpilaste protsent wastab naisõpilastele ja tihti suuremgi on, wõi tuleb pooldada kursusi, pedagoogiume jne., kuhu senniste tähelpanekute järele peajasjalikult naiselement läheb? Ma ei taha neid kursusi sisuliselt arwustama hakata, aga ma wõiksin minul olewate andmete järele palju suuremal määral sedasama öelda nende kursuste kohta, mida seminaaride wastu ette tuuakse. Kui härra Kuks waewaks wõtaks oma kursuste kohta samasuguse ankeedi korraldada, nagu seminaari kohta, siis näeks ta, et kursuste õpilased sugugi paremates tingimustes ei ela, kui seminaari õpilased, waid osalt veel raskemateski.

Kõigil neil motiividel arwan mina, et nii kerge käega, nagu käesolew soowiawaldus tehtud, Riigikogu ei tohi seminaaride küsimust otsustada ja peab sellepärast käesolewa soowiawalduse jätna wastu wõtmata.

L. Raudkepp (krst.): Ma lubaksin enesele selgituseks paar sõna öelda. Asi on ju loogilises kokkuwõttes sarnane, et minule ja mõnele minu mõtteosalisele heidetakse ette — meie olla seminaaride wastu, kuna härrad Piiskar, Martinson ja teised ütlewad, et nemad on seminaaride poolt ja ainult seminaaride poolt. See ei ole mitte õige wormuleerimine. Et härrad Piiskar, Martinson ja teised on ainult seminaari poolt, see wõib õige olla, aga et mina oleksin ainult pedagoogiliste instituutide poolt, ei ole mitte

õige. Mina asun keskteele, nagu demokraatlikus riigis reaalspoliitiline elu-olu seda nõuab. Ja elu näitab meile, et on tarvilikuks saanud keskkooli lõpetajatele anda pedagoogilist eriharidust. Miks ei anta siis selleks võimalust ühe pedagoogilise instituudi awamise läbi? See on ometi reaalspoliitiline elu-oludest tingitud nõudmine.

H. Bauer (krst.): Austatud Riigikogu liikmed! Siin on ootamata nii palju selle küsimuse üle kõneldud, et mina enam palju aega teie kannatust kinni pidada ei soovi. Imelik on see, et korraga 11-dal tunnil nii mitme kõnepaelad lahti on pääsenud ettepaneku wastu, mis eelarwe-komisjonis peaaegu ühel häälel ainult ühe hääle wastuseismisel wastu wõeti. (J. Hünerson, põl.: See on tunnistuseks, et seal seda asja arutati pealiskaudselt.) Käesolew soowiawaldus ei ole ilma järelmõtlemata komisjonis wastu wõetud, waid on selle juures läbirääkimisi peetud kahel eelarwe-komisjoni koosolekul.

Siin tähendati juba selle peale, et seminaar paneb 14—15-aastased küpsuse ta isikud pingile istuma ja õppima aineid, mis neid sugugi ei huwita ja mida nad pärast kahetsewad. Kuid aine õppimisega on alatud ja seda peab jätkama, olgugi et see wastumeelt on. Siin tähendati juba, et ainult umbes 30% soowiksid wabatahtlikult oma aine juurde jääda, kuna 70% sunnitöolistena edasi peawad töötama. Nii ei saa elurõõmsaid noorsoo juhte, kes oma tööd huwiga teeksid. Peale selle lähewad seminaarid riigile palju kallimaks, kui harilikud kaheaastased ettewalmistusasutused. Iga seminaari lõpetaja läheb umbes 250—300 tuhat marka maksma, arwamata weel stipendiumid. Peale selle on seminaari ja teiste õppeasutuste wahel weel see wahe, et teiste õppeasutustes wabastatakse ainult häid ja kehwe õpilasi õppemaksust, mis täiesti õigustatud on: ka mina olen alati selle poolt, et andekaid õpilasi toetama peab, isegi suuremal määral, kui seda praegu tehakse. Kuid seminaar wabastab õppemaksust kõik õpilased, mitte ainult hääd, waid ka kõik jõukad ja andeta õpilased, seega meelitades wiimaseid õppima seda, mis neile mitte ei meeldi. Pealegi ei ole sellega midagi uut leitud, kui meil kaheaastased pedagoogilised kursused seminaaride asemele sisse sea-

taks, sest paljudes Euroopa riikides, nagu Saksamaal ja Shweitsis, on sarnased ettewalmistusasutused olemas. Ka Ameerikas nõutakse rahwakooli õpetajatelt vähemalt kaheaastast ettewalmistust peale keskkooli lõpetamise. Nii ei oleks mitte meil tarwis niisuguse koolitüübi peale patent wõtta, waid ta on juba warem mujal tarwitusel.

Mina saan aru, et wiie aasta eest, kus meil õpetajate järele suur nõudmine oli, seminaarid oma kohal olid. Nüüd ei ole meil õpetajate järele enam nii tungiwat tarwidust. Meil on ülikoolis ligi 5000 üliõpilast, ja keskkooli lõpetab iga aasta umbes 3000 abiturienti. Kuhu need kõik lähewad? Võimatu on kõigil ülikooli pääseda. Anname siis ometi neile võimaluse lühema aja jooksul ennast õpetaja ametile ette walmistada... (J. Piiskar, is.: Kuhu jääb siis waba walik?) Noh, härra Piiskar, 19 a. kuni 20 a. inime teab juba enam-wähem, mida ta walib. Mina ei usu, et noor inimene selles wanaduses ainult sellepärast seminaari läheb, et ta prii kooli saaks. Ka ei ole mina sugugi selle poolt, et igaüks ilma wäljawõtteta peaks prii kooli saama, küll olen aga selle poolt, et stipendiumide arwu suurendataks andekamatele ja kehwadele õpilastele, kelle kohta lootust on, et nendest head pedagoogid saaksid. Ainult sel wiisil wõime elurõõmsaid töötajaid hariduse põllule ette walmistada.

Toetan IV eelarwe-komisjoni soowiawalduse ettepanekut.

Haridusminister H. B. Rahamägi: Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui Riigikogu awaldab soowe walitsusele, kui täidesaatwale organile, siis muidugi tuleb walitsusel neid soowiawaldusi igakord tõsiselt wõtta, kõigewähemalt olen mina nii kaua, kui ma walitsuses olen olnud, õppinud ja katsumud seda tõsiselt wõtta. Kui Riigikogu peaks soowi awaldama, et seminaarides saaksid kaotatud esimesed klassid ja seminaar ümber moodustataks, siis tuleks ministriumil teada, mis mõttes Riigikogu seda teeb: kas Riigikogu tahab seda, et haridusministrium kiires korras asuks selle teostamisele wõi mitte. Igatahes waatan mina järgmiselt asjaolu peale. Ma ei räägi mitte sellest, kas see soowiawaldus sisaldab seda, mis wastab meie tarwidustele, tarwidustele meie õpetajate

ettewalmistusküsimuses, sest see on igatahes suur ja raske küsimus ja selles ühenduses siin ei wõi seda küsimust lahendamise alla wõtta. Siin on juba näidatud kolme asja peale, mis kõik suured ja rasked küsimused, õieti keerdküsimused, mis tulewad lahendada, enne kui seda soowiawaldust täita. Ma ei tahaks siin seda küsimust mitte hakata sisuliselt lahendada, see nõuab suurt tööd; Rootsi maal arutatakse ka praegu seda küsimust, seal on ilmunud just seminaaride kohta suured teosed kolmes jaos, kus nüüd kõik need küsimused läbi kaalutakse. Ma tähendan, et õpetajate ettewalmistusküsimus on sedawõrd tähtis küll, et meie tema juures tõsiselt peatuksime ja mitte ülepea-kaela üht wõi teist otsust tegema ei hakkaks. Kui Riigikogu sellepärast arwab heaks seda soowiawaldust wastu wõtta, siis tahaksin mina öelda, kuidas mina selle soowiawalduse peale waatan, kui see, kes on kõrge kogu poolt praegu haridusministeeriumi juhtima kutsutud. Tähendatud soowiawaldus sisaldab eneses õieti kolm jagu: 1) seminaari I ja II klassi kaotamise soow, 2) pedagoogiliste harude asutamine ja 3) erilise õpetajate ettewalmistuse instituudi wõi pedagoogiumi asutamine nendele, kes keskkooli lõpetawad. Kõigi nende küsimuste juures kerkib üles kaks külg: 1) majanduslik külg ja 2) otstarbekohasus külg pedagoogilisest seisukohast. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t : J a s e a d u s l i k a l u s.) Seaduslik külg muidugi, ega teisiti seda ei saaks teha, kui seadusandlikul teel. Mis puutub majanduslikusse küljesse, kas üks wõi teine asutustüüp odawam wõi kallim tuleb, ei ole weel selge, olen kat sunud mitu kuud selleks materjaali muretseda. Olen ise nende küsimuste sisse tunginud ja pean ütleva, et see mitte nii kerge wastata ei ole, kui seda tihti peale mõned arwawad. Kuigi siin majanduslikult teatud seisukoht ilmub, kas lõpeb ta plussi wõi miinusega, siis ei ole see ometi nõnda tähtis, kas meie ühe asutuse peale rohkem wõi vähem kulutame. Tähtis on muidugi see, missugune tüüp meie oludele wastab. Kui meie näiteks kaotame ära esimesed ja teised klassid seminaaride juures, kas meie leiame keskkoolidest sisseastujaid seminaaridesse? Kes need on, kes tulewad, kas tulewad anderikkad, kas tulewad need, kes saawad pedagoogideks jne., waadake, need

on küsimused, mida igatahes lahendada tuleb. Edasi, kui nõnda on nagu praegu paistab olewat, et seminaaris ainult teatud ringid õpilastes esitatakse — kas need, kes keskkoolide II klassi lõpetanud ja seminaaridesse astuwad, seisukorra parandawad. Edasi: kui meie asutame seminaarid kaheaastase kursusega ja wõtame sinna keskkooli lõpetajaid, kas meie saame sealt neid õpetajaid, kes oskusaineid hästi õpetaksid? Kas need nõndanimetatud pedagoogiumid walmistawad ette oskusainetes tugewaid õpetajaid nii kiirel ajal, kui seda on kaks aastat? Austatud Riigikogu liikmed, tahtsin mõnda küsimust ainult riiwata, sest need on küsimused, mida ei wõi mitte uisa-päisa silmapilkselt lahendada, waid nendesse on tarwis tungida. Kui öeldakse, et meil wõib sedawiisi korraldada, nagu on wäljamaal mõnes kohas, kus on olemas 2-he- ja 4-ja-aastased seminaarid, siis wastaksin mina selle peale, et seal on algkooli alumine aste niisugusele konstruktsioonile ka wastaw. Meil on praegu 6-klassiline algkool, seaduse järele peaks aga olema 8-klassiline. Waadake, kui meil oleks 8-klassiline algkool, siis wõiks seda küsimust kergemalt lahendada. Kui siis, ütlen mina, Riigikogu wõtab ette pandud soowiawalduse wastu, siis mina saaksin sellest soowiawaldusest ainult selles mõttes aru, et haridusministeeriumis tuleks uuesti kaalumisele wõtta küsimus: kas meie õpetajate ettewalmistuse õppeasutused wastawad sellele, mis meil tarwis on? Aga ei saa ma seda soowiawaldust selles mõttes wõtta, et juba nüüd lähemas tulewikus peaksid mingisugused sammud astunud saama kõikide seminaaride ümberkorraldamiseks. See küsimus, kuidas meil õpetajaid ette walmistatakse, on igatahes niisugune, mis ei wõi ainult majanduslikust seisukohast lahendatud saada, waid ta peab lahendatama sellest seisukohast, kas meie ühest wõi teisest tüübist saame neid õpetajaid, keda meile rahwahariduse põllul tarwis läheb.

J. Woiman (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina ei taha selle küsimuse juures pikalt peatada, waid tahan ainult paar asja alla kriipsutada. Nimelt tundub minule õige imelikuna, et just härra Bauer, kes kõik aeg hariduskomisjonis töötas ja kes ühtlasi ka seminaaride seaduse wäljatöötamisest osa

wõttis, sel ajal mitte sarnaseid mõtteid esile ei toonud, nagu täna. Eelarwe-komisjoni otsus, mida härra Bauer siin ütles ühelt poolt tehtud olewat, on nähtawasti juhusliku koosseisu juures ja juhuslikult läbi läinud. Pealegi kui arwesse wõtta, et nähtawasti isegi majanduslikust küljest, milles ainult eelarwe-komisjon wõis kompetentne olla, seda küsimust põhjalikult ei kalkuleeritud. Nagu meie täna haridusministri kõnest kuulsime, on isegi see küsimus lahtine ja väga kahtlane, kumb õpetajate ettevalmistusasutuse tüüp odavam tuleb, kas seminaarid, kursused wõi instituudid. See küsimus on lahendamata, ka eelarwe-komisjon mingisuguseid andmeid selle kohta andnud ei ole, ja waewalt temal neid nii ruttu käepärast oligi. Nii et isegi majanduslikust seisukohast wälja minnes ei ole mingisuguseid kalkulatsioone esitatud, et instituutide süsteem oleks odavam õpetajate ettevalmistamiseks kui seminaaride süsteem. Kui mingisuguseid sarnaseid aluseid ei ole, rääkimata weel pedagoogilisest küljest, siis mina arwan, et Riigikogu ei wõi sarnast soowiawaldust wastu wõtta, pealegi kus haridusminister selgel sõnal ära tähendas, et tema ei saa seda soowiawaldust kaaluwatel põhjustel selles mõttes wõtta, nagu ta esitatud, see on, et seminaaride klassid tuleksid ära kaotada, ja selle asemele mingisugune instituutide süsteem luua. Esitatud soowiawaldus on mingisuguse juhusliku koosseisu ja juhusliku tuju all komisjonis wastu wõetud, ja ei ole niihästi pedagoogiliselt kui ka majanduslikult küllalt läbi kaalutud.

H. Bauer (krst.): Ainult ühe asja kohta tahtsin ma eelkõnelejatele wastu rääkida, et see eelarwe-komisjoni koosseis juhuslik ei olnud, sest seal puudus üks ainus liige ja ainult üks oli wastu. Nii ei ole see härra Woiman'i oletus mitte õige. Siis härra Woiman paneb imeks, et nüüd leitakse tarwilikuks õpetajate ettevalmistamise süsteemi muuta. Mina tähendasin aga juba waremalt, et 5., 6. ja wõib olla ka weel paari aasta eest olid seminaarid tarwilikud. Kes wõib aga nüüd selle wastu olla, kui meie uusi paremaid teid otsime. Meil on praegu juba iga aasta umbes 3 tuhat keskkoolide abiturienti ja ka sellepärast on wiimane aeg asuda paremate teede otsimisele

õpetajate ettevalmistuses. Ma saan asjast niisamuti aru, nagu härra haridusminister tähendas, et see soowiawaldus ei ole mitte kategooriliselt mõeldud, waid on selles mõttes wastu wõetud, et tulewad reformeerimise alla wõtta seminaarid, sest nende programmid ei ole mitte ajakohased. Et seminaarid otsekohe ära kaotada tuleksid, sellest ei ole wist keegi täna rääkinud. Aga et meie uusi teid otsime ja wõimaluse anname keskkooli abiturientide jaoks ühe uue asutuse awada, selle wastu ei wõiks keegi rääkida, ja selles mõttes ongi see soowiawaldus tehtud.

Juhataja J. Tõnisson: Aruandja lõpusõna ei tarwita. On tehtud ettepanek soowiawaldust hääletada kahes osas. II osa algab sõnaga: „ühtlasi“. Selle ettepaneku wastu ei wõeld, siis ma hääletan kahes osas. Panen hääletamisele soowiawalduse I osa: „Riigikogu awaldab soowi, et seminaaride I ja II klassid saaksid sulatud, sest nende klasside õppekavad on needsamad, mis I ja II klassi keskkooli õppekawa.“ (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 22 häält, wastu — 28, seega on soowiawalduse I osa tagasi lükatud. Nüüd tuleb hääletamisele soowiawalduse II osa: „Ühtlasi awaldab soowi, et üksikute keskkoolide juurde awataks pedagoogilised harud ja keskkooli lõpetajaile eriline õpetajate ettevalmistamise instituut.“ Kui see soowiawaldus wastu wõetakse, siis tuleb redaktsiooniliselt siia ette panna sõnad „Riigikogu awaldab soowi“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on soowiawaldus tagasi lükatud.

Haridusminister H. B. Rahamägi: Mina loen oma kohuseks härrade Riigikogu liikmete tähelepanu ühe asja peale juhtida, nimelt kui Riigikogu wõttis haridusministeeriumi eelarwe wastu, siis awaldas Riigikogu soowi, et Tallinna seminaar ümber korraldataks ja selle juurest ära kaotataks juba tänawu aasta esimesed klassid. Selles mõttes kustutati wastawad summad eelarwest maha, nii et haridusministeerium ei saa teisiti teha, kui peab wastawalt sellele soowile esinema wastawa seadusega.

Aruandja K. Kornel (loeb): 14. Riigikogu awaldab soowi, et Wabariigi

Walitsus kaalumisele wõtaks küsimuse — raudteewalitsuse kui ka posti-telegraafi-telefoni peawalitsuse eelarwe netto eelarwe peale ülewiimiseks.

Wariant: Soowiawaldus nr. 14 tagasi lükata.

Juhataja **J. Tõnisson**: Ma juhin tähepanu selle peale, et siin on olemas wariant. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on soowiawaldus tagasi lükatud.

Aruandja **K. Kornel** (loeb): 15. Riigikogu awaldab soowi, et asjaajamise korra lihtsustamiseks, walitsemise süsteemi ümberkorraldamiseks ja ametnikkude koosseisude vähendamiseks loodaks komisjon, mis koosneks Riigikogu ja Wabariigi Walitsuse esitajatest.

Riigikassa juhataja **P. Öpik**: Ettepanud soowiawaldus on üles wõetud eelarwe arutamise ajal ühtlustamise komisjoni poolt ning enne hääletamist nimetatud komisjonis sai ettepanek rahaministeeriumi esitaja soowil Wabariigi Walitsusele kaalumiseks ning seisukohawõtmiseks saadetud. Wabariigi Walitsus on ettepanekut kaalunud ning leidis, et see walitsusele wastuwõtmatu on ja nimelt järgmistel põhjustel:

1) Wabariigi Walitsus on arwamisel, et asjaajamise lihtsustamine, selle korraldamine jne. kuulub täiel määral walitsemise funktsioonide hulka. Wabariigi Walitsusel on omal kindel tahtmine riigi bürokraatlikku aparati produktiivsemaks muuta ja koosseisusid järk-järgult kokku tõmmata määrani, kus seesugune kokkutõmbamine kasulik, ning asutuste tegewust ei halwaks. Sarnast tendentsi on Wabariigi Walitsus wäljendanud ka eelarwe esitamisel Riigikogule, esitades eelarwe tuntawalt kokkutõmmatud koosseisudega.

2) Wabariigi Walitsus on arwamisel, et suuremat massilist koosseisude vähendamist lähemal ajal teostada ei saa, arwesse wõttes, et meie riigiasutuste koosseisud ära olenewad töönouetest, ülesseatud eesmärkidest ja sihtidest; meie ametasutuste ning teenijate rohkus oleneb ära nendest funktsioonidest, mis walitsusel

täita. Nii on näiteks eelarwe arutamise ajal Riigikogus ajalehtede weergudel ilmunud sõnum, kui wõrreldi meie koosseisusid Inglise riigi koosseisudega ja leiti, et meil wõrreldes Inglismaaga 3 korda rohkem ametnikke olla 100 elaniku peale. Kui aga lähemalt asja analüüsida, siis saame peaaegu wastupidise pildi. Kaotame ära need funktsioonid, mida meil riik teostab, Inglismaal aga teostawad era- ja omawalitsuse asutused, wälispolitsei, raudteed, telefon, riigimetsad, maareform, koolid jne. siis tuleb wälja, et meil on 100 elaniku peale wähem ametnikke kui Inglismaal. Seisukord pole meil sarnane, et nõuaks eriliste wolitustega komisjoni wõi isikuid peale Wabariigi Walitsuse, kellel sarnased erakorralised wolitused nii-kui-nii olemas. Sellega pole öeldud, et Wabariigi Walitsus on koosseisude vähendamise ja asjaajamise lihtsustamise wastu. Ei, Wabariigi Walitsus tahab teha kõik, mis temast ära oleneb selles sihis, kuid loeb, et see on walitsemise funktsioon ja peab walitsuse poolt teostatud saama temale antud sellekohaste wolituste põhjal. Wabariigi Walitsus tahab koosseisusid vähendada järk-järgult, mitte wisates korruga uulitsale tuhandeid ametnikke, suurendades sellega tööpuudust ja wiltsust. Wabariigi Walitsus kawatseb koosseisude vähendamist ja asjaajamise lihtsustamist osalt läbi wiia ka sel teel, et ametnikke ja ametkondade juhatajaid endid huwitada kokkutõmbamises, järelkaalumisele wõttes, kas ei tuleks näiteks wõimalust anda ametkondadele lubada wakantkohtade arwel gratifikatsioonid maksta jne.

Seda arwesse wõttes panen ette ühtlustamise komisjoni poolt tehtud soowiawaldus tagasi lükata.

Teedeminister **K. Wirma**: Mina juba riigi 1925. a. eelarwe arutamise puhul teatasin, et walitsusel on kawatus Riigikogule esitada koosseisude seaduseelnõu. Wabariigi Walitsus on juba korralduse teinud, et see seaduseelnõu wõimalikult kiires korras Riigikogule esitatud saaks. Selle seaduseelnõu arutamise puhul awaneb Riigikogule täielik wõimalus seda teostada, mis käesolew soowiawaldus tahab kätte saada. See pärast on see soowiawaldus otstarbetu.

Juhataja J. Tõnisson: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja K. Kornel: Ühtlustamise komisjon võttis selle otsuse vastu ühel häälel, — vastuhääletajaid ei olnud. Ka seal toodi neid väiteid ette, mis siin on ette toodud ja nende peale on mul komisjoni nimel järgmist wastata. Komisjon leidis, et praegune koosseisude kokketoimimise viis mitte soovitatav tagajärgi ei anna, sest see sünnib puhtmehaaniliselt, ilma et oleks püütud tööd lihtsustada. Komisjon oli ka arwamisel, et ei saa mitte järsku koosseisusid vähendada, vaid juhtis ainult tähelepanu selle peale, et praeguse süsteemi järele on nii mõnel pool selle piirini jõutud, kust enam edasi ei saa, see tähendab, enam koosseisusid kokku tõmmata ei saa, kui ei taheta senist töökorda segi paisata. Tuleb selle peale mõelda, kuidas tööd korraldada ja lihtsustada. Järelikult ei ole ka komisjon sellel arwamisel olnud, et tuleb ilma pikema jututa hulk inimesi tööst wabastada. Mis nüüd härra teedeministri wäitesse puutub, siis ei ole seda komisjonis mitte ette toodud. Mina isiklikult arwan, kuigi koosseisude seadus esitatakse, siis sellega see soowiawaldus täies ulatuses siiski kaetud ei saaks. Komisjon kujutas ette, et moodustataw komisjon kestaks pikemat aega, sest seda küsimust tuleb kõikkülgselt kaaluda ja järele mõelda. Meie peame kord siiski niikaugele jõudma, et ka ametkond wõiks selle tundega elada, et vähemalt teatud kohad kindlad on, mille pealt inimestel lendulaskmist karta ei ole. Komisjoni nimel toetan mina selle soowiawalduse wastuwõtmist.

Juhataja J. Tõnisson: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on soowiawaldus nr. 15 tagasi lükatud.

Aruandja K. Kornel (loeb): 16. Riigikogu awaldab soowi, et Wabariigi Walitsus tõsist tähelepanu pööraks sõjaministeeriumi komisjonilise asjaajamise-süsteemi kiirema muutmise peale, võimalikkudel kordadel neid muutusi ka osaliselt ette wõttes, ootamata wastawate seaduste üldmuutmist wõi täies ulatuses ümbertöötamist.

K. Ipsberg (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minu arwamise järele ei saa seda soowiawaldust wastu wõtta, sest tema näeb ette nõudmise, mis seadusega kooskõlas ei ole. Seaduses on komisjonid ette nähtud, aga soovitatakse, et wabariigi sõjaministeerium neid ei tarwitaks, ilma sellekohase seaduse muutmiseta. Minule paistab, et ei saa sellepärast seda soowiawaldust wastu wõtta. Mina ei ole jurist, aga minu puhtpraktilise inimese mõistus räägib wastu ja sellepärast teen ma ettepaneku see soowiawaldus tagasi lükata.

Aruandja K. Kornel: Härra Ipsberg'i rahustamiseks wõiksin mina öelda, et siin midagi erakorralist ei ole, vaid kõik soowiawaldused on sarnased. Teie teate kõik wäga hästi, et soowiawaldus wõetakse wastu selleks, et Wabariigi Walitsuse tähelepanu juhtida teatud seaduste puudulikkusele, ja selles mõttes on iga soowiawaldus seaduswastane. Käesolewa soowiawalduse redaktsioon on aga sarnane, et temas mingisuguseid arusaamatusi ei ole. (Teedeminister K. Wirma: Lugege pikka ja kõwasti.) Osaliselt tuleb seadusi sellepärast muuta, et kogu neid seadusi korraga ümber töötada tehniliselt wõimatu on ja nüüd seda ümbertöötamist ära oodata nõuab palju aega. See on kõik, ja ma arwan, et seal mingisuguseid juriidilisi arusaamatusi soowiawalduses ei ole.

Juhataja J. Tõnisson: Et Riigikogu liikmed täie teadmisega soowiawalduse poolt wõi wastu hääletada saaksid, loen ta weel kord ette. „Riigikogu awaldab soowi, et Wabariigi Walitsus tõsist tähelepanu pööraks sõjaministeeriumi komisjonilise asjaajamise-süsteemi kiirema muutmise peale, võimalikkudel kordadel neid muutusi ka osaliselt ette wõttes, ootamata wastawate seaduste üldmuutmist wõi täies ulatuses ümbertöötamist.“

K. Ipsberg (põl.): Mina pean ütleva, et härra aruandja seletus pole mind sugugi rahuldanud ega ka rahustanud. (J. Piiskar, is.: Siis peaks baldrianitarwitama.) Ma ei hakka selle wastu waidlema, mis aruandja ette tõi, ütlesin juba, et ma ei ole küll mitte jurist, aga minu mõistusele näib wastolu olevat soowiawalduse ja seaduse wahel. Weel

pööraksin mina koosoleku tähelpanu ühe teise asjaolu peale ja nimelt ei ole sõjaministeeriumis üksi komisjoniline asjaajamine, vaid samasugune asjaajamine on kõigis ministeeriumides, näiteks põllutöoministeeriumis, igalpool on kahjuks komisjoniline asjaajamine. (Teedeminister K. Wirma: Neid nõukogusid võiks ikka laiendada küll.) Igalpool on neid palju ja minule näib imelik, et miks just sõjaministeeriumis neid kaotama hakatakse, aga teistes ministeeriumides mitte, miks pärast on teistes ministeeriumides see kord lubataw ja kiiduwäärt, sõjaministeeriumis aga laiduwäärt. Sellepärast ei ole see minule loogiliselt arusaadaw ja ei saa ka selle soowiawalduse poolt hääletada.

J. Wain (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei olnud sõjaministeeriumi eelarwe-komisjonis selle soowiawalduse redaktor, aga mis tema sisu on, sellest võib siiski ka selle redaktsiooni juures küllalt aru saada. Sisu on nimelt selles, et nii väikseid kui ka suuri küsimusi ei otsusta meil mitte sõjaministeeriumi juhid ega ka teised ministeeriumi wastawate asutuste ametnikud, vaid igalpool on komisjoniline asjaajamine; kõik wastutus langeb komisjonide peale. Komisjon on aga kollektiivne asutus ja tema peale mingisugust wastutust panna on võimatu. Sellepärast siis, nähes et asjaajamine tuleks tingimata teisiti korraldada, ongi see soowiawaldus esitatud.

Teine külg on asjal weel ja nimelt see, et sõjaministeerium õieti ei saagi peale komisjonide enam midagi teha. On päewi, kus komisjonidest õige wähe inimesi üle on jäänud, pealegi läheb see nähtus ikka kaugemale. Meie oleme oma riigikaitsega kõigist 6 aastat wanad, aga niipalju kordi oleme juba mundrid muutnud, et enne kui uus munder sõjawäelastele selga saab, hakkab komisjon järgmise uue mundry jaoks juba kawasid tegema. Palju läheb riigile see komisjonitamine maksma ja tegelikke tagajärgi on temal siiski wähe. Ilma komisjonideta otustamiseks on sõjaministeeriumis küllalt jõudusid. Waja on, et nad omaette töötawad; neid võib palju rohkem kui warem usaldada, sellepärast on soowitaw, et komisjoniline asjaajamine kaotataks. Kuna nüüd kahtlane element sõjawäest kõrwaldatud, on võimalik asjaajamist ühe

inimese kätte koondada, mis senni komisjoni käes oli. Sellega võidaksid asjad esiteks kiiruse ja teiseks — wastutawuse mõttes, ja hoitaks weel tööjõudu kokku, mida teiste tööde juures palju kasulikult tarwitada võiks.

K. Ipsberg (põl.): Mina teeksin selle soowiawalduse juurde järgmise paranduse: wiimases lauses, kus on öeldud „ootamata wastawate seaduste üldmuutmist või täies ulatuses ümbertöötamist“ võtta „tehes wastawate seaduste üldmuutmist või täies ulatuses ümbertöötamist“, sest lõpp kõlab muidu natuke tentsikult, nagu soowitaks midagi ette võtta, mis ühtlasi seaduswastane.

Igatahes oleks minu poolt ettepanud redaktsioon parem.

Juhataja **J. Tõnisson**: Juhin tähelpanu selle peale, et „ootamata“ on keeleliselt wastuwõtmatu. See tähendab, nagu keegi ei teaks, mis tehti või mida ootamata tehakse.

Riigikontrolöör **A. Oinas**: Mina palusin sõna selleks, et ettepanekut teha soowiawalduse lõpuosa, alates sõnadest „võimalikkudel kordadel“ välja jätta. See lõpuosa on täiesti asjatu. Walitsus peab tarwilikud sammud selleks astuma, et komisjonide süsteemi muuta, järelikult, kui tarwis on, esitab walitsus wastawad seaduse muutmise kawatsused või teeb muud korraldused. Kuid tegelikult ei ole õieti tarwiski seadusi muuta, vaid walitsus võib küsimust lahendada ise sõjawäe seadluste muutmise korras, nõnda et soowiawalduse lõppu pole üldse tarwis, millega ühes langeb ka ära härra Ipsberg'i parandus, mis õieti wähe parandab.

K. Ipsberg (põl.) kohalt: Wõtan oma paranduse tagasi.

Juhataja **J. Tõnisson**: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja **K. Kornel**: Minule näib, et härra riigikontrolööri ettepanek wastuwõetaw on. Komisjon on esitanud aga teistsuguse redaktsiooni ja sellepärast ei saa temaga komisjoni nimel ühineda.

Juhataja **J. Tõnisson**: Panen hääletamisele riigikontrolööri ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Panen hääletamisele soowiawalduse muudetud kujul. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on soo-

wiawaldus wastu wõetud. (Hüüded: Lõpetada!) Ettepanek on tehtud koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.30 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson**.

Sekretäär **T. Kalbus**.

Abisekretäär **J. Holberg**.

